

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Status

RIKSORGAN FÖR SVERIGES LUNGSJUKA

N:r 9
Sept
1949.
Pris 65 öre

STOCKHOLM
med omgivningar

Medlemskap i statsunderstödd

SJUKKASSA

är en ekonomisk tillgång, som Ni ej kan undvara. Skydda Eder själv och Edra barn genom inträde i ortens erkända sjukkassa

STOCKHOLMS LÄNS
ERKÄNDA CENTRALSJUKKASSA

Sveavägen 61 — Stockholm
Tel. 23 09 85

BORÅS och SÖDRA
ÄLVSBOGSLÄN

AB Corsettindustri

— BORÅS —

NAMNANROP:

A. B. C.-KORSETT

Kom ihåg Edra vänner vid såväl högtider som märkesdagar med
B L O M M O R från

ALIDEBERGS Blomsteraffär
(Inneh. Oscar Andersson)
Alléгат. 7. Tel. 117 27.

Vid elektriska installationer
ring 122 47, 132 47

ELEKTROFIRMAN MAGNET

Kontor: LILLA BROGATAN 38
Affär: LILLA BROGATAN 30

Borås

Fabriksnederlag

DEN SVENSKA HANDLAREKÄRENS
FÖRNÄMSTA INKÖPSKÄLLA

AB NORRMALMS GJUTERI &
MEK. VERKSTAD

Telefon 103 93

BORÅS

GJUTGODS och REPARATIONSARBE-
TEN för TEXTILINDUSTRIEN

BETALD ANNONSPLOTS

BORÅS och SÖDRA
ÄLVSBOGSLÄN

Aktiebolaget Pettersson & Tisell

Kinnahult

ESKILSTUNA

EN PÄLS

PÄLSATELJÉ

Nyforsgatan 3 D - Tel. 360 69 - Eskilstuna

från våra ateljéer kännetecknas av en säker, förfinad stil och omsorgsfullaste utförande. Pälsvaror i detalj och engross, kvalitetsvaror till låga priser.

LUNDSTEDT & CARLSSON

Drottninggat. 6, Eskilstuna - Tel. 323 50

Försäljer cyklar av märket
CRESCENT och GRIPEN
Reparationer utföras omsorgsfullt

Tandläkare

VALTER SÖDERBERG

ESKILSTUNA — Torshälla
Telefon 306 66, 551 77

GOLVBELÄGGNING

Parkett - Mattor - Maskinslipning
Renovering - Boning

T. Torkelsson

Carelligatan 7 B - Eskilstuna
Telefon 342 12

BETALD ANNONSPLOTS

FALKÖPING

Bröderna Wahl A.-B.

FALKÖPING

Tel. 148 o. 1148 — Tel. 148 o. 1148

Disponenten 902

FALKÖPING

Haglund & Söner

AKTIEBOLAG

Tel. 30 och 77

FALKÖPING

GÄVLE

BUSS-CAFÉET

(FULLSTÄNDIG KAFÉFÖRELSE)

Gävle

Tel. 6573

OBS! Även till avhämtning och utskickning.

BETALD ANNONSPLOTS

HÄLSINGBORG

VIGGO AKTIEBOLAG

Hälsingborg

Kirurgiska instrument
Operationsmöbler
Förbandsmaterial

HÄLSINGBORG

Zoegas ZOÉGA & SON

kaffetillsats

KAFFEROSTERI

Drottningg. 30—36

Tel. Namnanrop:
Zoegas kaffe

eller 204 70

BETALD ANNONSPLOTS

JÖNKÖPING

FARMA

Sjukvårds- och teknisk affär. Fullständig sortering i sjukvårds- o. förbandsartiklar. Parfymeri och tekniska varor.

Tel. 595 Klostergatan 65 Tel. 595
JÖNKÖPING

BETALD ANNONSPLOTS

Kontrollmärke,
lagligen skyddat

Status

RIKSORGAN FÖR SVERIGES LUNGSJUKA

Kocksgatan 15, Stockholm

Tel. 41 39 99 o. 44 40 40 (Växel) Postgiro 95 00 11

Prenumerationspris: Helår 7:—, halvår 4:—

SEPTEMBER 1949

Utkommer en
gång i månaden
12:e årgången

Ansvarig utgivare:
EINAR HILLER

Ägare:

DE LUNGSJUKAS RIKSFÖRBUND

Redaktör:
SIXTEN HAMMARBERG

Vår socialmedicinska särställning

De lungsjukas riksförbund har nyligen firat sin tio-åriga tillvaro, och vid ett sådant tillfälle är det alltid aktuellt med en omvärdering och prövning av arbets-sätt och idéprogram. Är den ideologiska grunden för förbundet fortfarande hållbar, och ha de paroller, som förbundet ställde vid starten fortfarande aktualitet? Något av dessa frågeställningar återspeglas även i presskommentarerna till förbundsjubileet. Är en organisation för lungsjuka nödvändig frågas det. Är det verkligen nödvändigt, att en grupp människor, som råkat ut för en viss sjukdom, sammansluter sig för att tillvarata sina intressen? En annan tidning framhåller, att egentligen är det en anklagelse mot samhället att en sådan organisation finns till. Man borde ha sört för deras återanpassning på så sätt att inte dylika samman-slutningar ha behövt bildas. Pressrösterna är eniga om, att det finns behov av ett riksförbund för lungsjuka. Förbundet fyller en viktig funktion — inte minst för att få en systematisk organisation för eftervården — fastslår man på alla håll.

Det är glädjande för oss att så här på tröskeln till vårt andra årtionde höra dessa principiella uttalanden från utomstående. Vi tro inte att detta är bara utslag av de hedersbetygelser man ger för att höja festföre-målets jubileumsglädje. Men det kan i alla fall vara på sin plats att nu — sedan jubileumskänslorna både inom och utom organisationen svallat ut — närmare syna den ideologiska byggnaden i grunden. Vi kan börja med några formuleringar ur förbundets nyantagna stadgar och program. Mest koncentrerad lyder denna program-förklaring: *Förbundet vill verka för att landets lung-sjuka beredas, med hänsyn till sjukdomens socialmedi-cinska särställning betryggande vård-, arbets-, bostads- och övriga levnadsförhållanden.* Denna socialmedicin-ska särställning är grundorsaken till att de lungsjuka organiserat sig. Den är något skönlitterärt formulerat en idéologisk axel som själva förbundsarbetet vilar på.

Det socialmedicinska begreppet sträcker sig över den lungsjukes tillvaro både under och efter sjukhusvistelsen. Mera specificerat har han ett särskilt behov av kraftig och närande kost, en hygienisk och ändamåls-enlig bostad med tillräckligt utrymme, och när hälsan tillåter slutligen en ur medicinsk synpunkt avpassad sysselsättning.

Inom sjukhuslivets ram går det relativt bra att hålla detta medicinska schema. Men efter utskrivningen släpper i regel den medicinska auktoriteten sitt grepp över patientens situation. Kontinuiteten i behandlingen bryts och följderna blir oftast — som många gånger påpekats i denna tidskrift — olämpliga bostads-, arbets- och levnadsförhållanden, som spoliera helt eller delvis de goda sjukvårdsresultat som uppnåtts genom en dyrbar sjukhusvistelse. Dessa förhållanden ha också påvisats av andra än vi. I Sv. Nationalföreningens stora utredning om förbättrad eftervård för lungsjuka — överlämnad till Socialdepartementet redan år 1939 — framhålles inledningsvis: *"Sjukdomen lungtuberkulos har utan tvivel i stort sett en ogynnsammare återverkan på de sjukas ekonomiska situation än någon annan sjukdom."* Utifrån detta konstaterande — framlade denna utredning förslag — som fortfarande ha samma aktualitet — summariskt sammanfattade här: en *systematisk kura-torsinstitution* vid sjukhusen för rådgivning och väg-ledning åt de sjuka, *konvalescenthem* för sådana som av olika anledningar sakna lämplig tillflyktsort efter utskrivningen och vilka utan att vara i behov av direkt sjukvård dock behöva vissa möjligheter till vila och rekreation, *differentierade möjligheter till utbildning och sysselsättning* med hänsyn till olika grader av in-validitet och hälsotillstånd, *ett bostadsprogram* som in-nefattar speciella anordningar för hygien och tillgång till viss avskildhet för lungsjuka o. s. v. Något av allt detta, som döljer sig bakom teoretiska formuleringar, se vi även håller på att förverkligas, bl. a. genom de

anordningar för arbetsvården som nu håller på att växa fram. Men vad vi här i korthet sökt sammanfatta i de lungsjukas situation, deras socialmedicinska särställning, och behovet av olika åtgärder, är inte så självklart och välförstått för alla dem, som komma dessa frågor nära. Låt oss taga ett exempel för att belysa vad vi mena med det sista påståendet. Patienten har lämnat sanatoriet och fått många goda råd, hur han skall sköta sig, en bra bostad, helst ett eget rum, närande kost, en ur hälsosynpunkt lämplig sysselsättning o. s. v. Han sitter och skakar fram mil efter mil genom skogsbygden, och bussresan ger honom god tid att fundera över den "socialmedicinska särställningen." Han har också några äldre patienters "levande berättelser ur livet" i färskt minne. Hur man tvistat med oförstående byråkrater för att tillfredsställa de mest elementära behoven, om bacillskräck och kallsinniga arbetsgivare — tills klockan varit slagen för en ny resa till sanatoriet. Patienten X. försöker sortera upp dessa olika intryck av sin som han hoppas första och sista sanatorievistelse och finner en skarp motsägelse mellan sjukhuslivets väl avvägda förhållningsschema och det lät-gåsystem, som råder efter utskrivningen från sjukhus. Någon påtaglig nöd ger han själv inte intryck av nu, välnärd och åtskilliga kilo tyngre än när han åkte till sanatoriet. Det blir nog ganska svårt att övertyga de kommunala myndigheterna om behovet av kosttillskott, utbildningsbidrag m. m.

Sanatorievistelsen kostar inte så litet. "Någon gång måste väl i alla fall samhället släppa sitt grepp och vårdbehovet anses vara ett avslutat kapitel." Det är inte så lätt att övertyga någon om att ytterligare hjälpbehov återstår.

Man har så svårt att förstå "att biten som är kvar" — tiden från utskrivningen fram till den första hägrande arbetsdagen utan sjukrestriktioner — är så betydelsefull. Det sociala tillfrisknandet — att man kommer in i samhällsgemenskapen igen — är också en sida av tuberkulosvården. Denna bild av en återvändande patient kan kompletteras på många olika sätt — även med ljusare penseldrag, som visa en väl planerad eftervård, som lett en patient till hälsa och arbete. Vår bild säger kanske dock tillräckligt om vad den socialmedicinska särställningen innebär.

Nu är det alldeles klart att denna "särställning", betingad av sjukdomens karaktär, kan bli föremål för andra värderingar än ovanstående. Men kan bl. a. ifrågasätta, om inte detta *merbehov* för lungsjuka är en groddplanta för kverulans och utgångspunkt för aktioner med syfte att pressa ut så mycket som möjligt av understöd och ekonomiska bidrag från samhället. I den mån man tror sig finna mera påtagliga bevis för det sista antagandet, bör man dock hålla i minnet, att det

Utbildning av sysselsättningsterapeuter börjar i oktober

Slöjdföreningens skola i Göteborg tar emot den första kullen elever.

Försöksutbildningen av sysselsättnings- och arbetsterapeuter vid Slöjdföreningens skola i Göteborg börjar måndagen den 17 oktober och beräknas omfatta två läsår.

Riksdagen har för budgetåret 1949/50 anvisat 60.000 kr. för utbildningen. Tillträde till utbildningen skall i första hand beredas dels skötare och sköterskor vid sinnessjukhus eller andra inom sjukvården anställda befattningshavare, dels partiellt arbetsföra. Undervisningen är kostnadsfri.

Till ordförande i kursnämnden har överstyrelsen för yrkesutbildning utsett ordföranden i styrelsen för Slöjdföreningens skola, överlärare Axel Hagnell, och till kursföreståndare rektor Åke H. Huldt.

större perspektivet alltid måste stå i förgrunden. Genom en tidigt planerad eftervård, en systematisk eftervårdsorganisation, som här antytts i korta huvudpunkter, kan man förebygga mycket av psykologiska konflikter, uppkomsten av permanenta understödstagare, olust och kverulans, som möter i det vardagliga livets praktiska socialvårdsarbete. Eller för att citera något av vad statssekreterare Per Nyström berörde i sitt hälsningstal vid riksförbundets jubileumskongress. Den produktiva socialvården kan spara miljoner kronor åt samhället i form av mindre understöd och ge flera partiellt arbetsföra åt arbetslivet, om man vidtager förnuftiga anordningar för eftervård och arbetsvård. Här är inte möjligt att närmare specificera riksförbundets egna förslag och initiativ till medverkan i detta långsiktiga, produktionsbefrämjande socialvårdsarbete. Vi vilja endast framhålla, att vårt eget förbundsprogram också tager sikte på att pedagogiskt och medlemsfostrande söka göra de lungsjuka bättre skickade att möta sin egen livssituation.

Till frågan om den "särställning" vi belyst i olika sammanhang måste slutligen framhållas att denna för oss är ett konstaterande, en summa av alla de faktorer tuberkulosproblemet innefattar. Målet bör vara att med alla resurser söka återanpassa de lungsjuka till normala förhållanden så friktionsfritt som möjligt. Särställningen skall utnyttjas som ett medel för att inpassa de lungsjuka i ett ordinarie samhällsliv utan att privilegiera eller stämpla människor, som varit lungsjuka, i en isolerad grupp.

Sixten Hammarberg.

MAN skriver I PRESSEN

Spörj dem saken gäller!

skriver redaktör Kaare Isachsen i det norska tuberkulosförbundets tidskrift "Trygghet och Arbete" med utgångspunkt från ledaren i Status juninumner. Redaktör Isachsen konstaterar, att man i Sverige bereder de partiellt arbetsföras organisationer möjlighet till direkt representation i de samhälleliga organ, som handlägga deras frågor.

"I Norge ha vi inte någon samarbetskommitté för de partiellt arbetsföras organisationer. Vi menar emellertid, att myndigheterna kunna taga råd av organisationerna i långt större utsträckning än vad som f. n. sker. Vi tro inte att myndigheterna i Sverige ser på detta samarbete som någon prestigesak. Det bör heller inte de norska myndigheterna göra. Det är vår uppfattning, att problemen genom ett sådant samarbete kan bli bättre belysta på förhand. Man kan då lättare undgå att göra misstag och bättre komma tillrätta med problemen genom att man inhämtat yttrande från dem saken gäller."

Utredning handlägger arbetsvårdsorganens organisation i länen?

I *Sociala Meddelanden* nr 6 1949 framhåller Socialstyrelsen i sitt utlåtande angående särskilda åtgärder för partiellt arbetsföras sysselsättning m. m. att det är mycket viktigt med organisationen av de organ, som skola handlägga arbetsvården ute i länen. Socialstyrelsen finner att förverkligandet av direktiv och rekommendationer, som givits av den statliga kommittén för partiellt arbetsföra bör lösas organisatoriskt på det sätt som föreslagits av kommittén. Kommittéer med vidsträckt befogenhet i olika avseenden bör upprättas i samtliga län som stöd för arbetsvårdsverksamheten. Frågan om dessa kommittéer bör lämpligen hänskjutas till 1948 års länsstyrelseutredning om länsstyrelsernas organisation och vad därmed sammanhänger.

Sanatorium eller skräckkabinett?

Att skribenter använda målande bilder och kraftiga uttryck kan vara både effektivt och fantasieggande för läsarna. Författaren Artur Lundkvist har i en artikel i *Folket i Bild* "Resa i Italien" visat goda prov på denna konstfärdighet. Vi undra dock om inte nedanstående smakprov ur denna artikel är ett bevis för att även de goda gåvorna kan missbrukas. Är nedanstående skräckmålning "en stundens ingivelses verk" eller har författaren verkligen en sådan uppfattning om vad ett sanatorium är?

"Det hostades, snorades och spottades överallt utom- och inomhus, hotellet ekade som ett sanatorium av häftiga förkylningar, gardiner och draperier vajade spöklikt och lösa fönsterluckor smällde som skott."

Lunga av plast ersätter järnlunga.

Från New York meddelas att en konstgjord lunga av plast med en vikt av endast ett halvt kg. är nu utexperimenterad och kommer att få tas i bruk av minst ett hundratal barnförslammingspatienter redan i år. Jämfört med den tidigare järnlungan är plastlungan avsevärt mycket mer lätthanterlig.

Plastlungan spänns fast över bröstet och tillåter patienten att ligga i en vanlig säng, sitta uppe i rullstol och även i viss mån medge muskelstärkande gymnastiska rörelser. Patientens armar är fria så att han t. ex. utan hjälp kan inta sina måltider. I den gamla järnlungan, där patientens hela kropp utom huvudet var inkapslat, alstrades också en mycket besvärande värme, som i sin tur ökade risken för liggsår. En sådan järnlunga vägde över 300 kg.

Även i Sverige har man prövat plastlungan i stället för den tunga järnlungan framhåller dr Rolf Lundström vid Epidemisjukhuset i Stockholm i ett uttalande för *Expressen*. Redan tidigare var man inne på samma idé, men modellen blev den gången inte så lyckad. Nu hoppas man att det skall lyckas få fram en lämplig form som är lätthanterligare och behagligare för patienterna.

Särskilt institut för ökad social upplysning.

Det sociala upplysningsarbetet har varit i brännpunkten under flera år, vilket naturligtvis är en följd av den socialpolitiska utvecklingen. En kommitté för social upplysning har sysslat med frågan sedan några år tillbaka, och i denna kommittés regi har några upplysningsfilmer tillkommit, bl. a. filmen "Vi vill ha arbete" som berör de partiellt arbetsföras problem. Nu har kommittén helt djärvt framlagt ett förslag om fast organisation för social upplysning. Härom skriver *Morgon-Tidningen*:

I korthet uttryckt: kommittén begär ett institut för social upplysning, arbetande på tre linjer — 1) film, 2) utställningar och 3) press, radio och andra liknande vägar. Uppgiften sammanfattar kommittén själv att gälla: 1) rådgivning om existerande stödåtgärder, 2) effektivare introduktion av socialreformerna, 3) upplysning om medborgarnas individuella ansvar i det sociala framstegsarbetet, samt 4) höjning av den sociala allmänbildningen.

Det är ett bra program. Det kan aldrig leda till någonting musealt i ordets förklenande betydelse. Det måste betyda utveckling, nydaning, liv.

Nämligen om programmet omsättes av de rätta krafterna och i den riktiga serviceandan. Annars får vi bara ett ämbetsverk till, som samlar papper.

Genom mina sociala

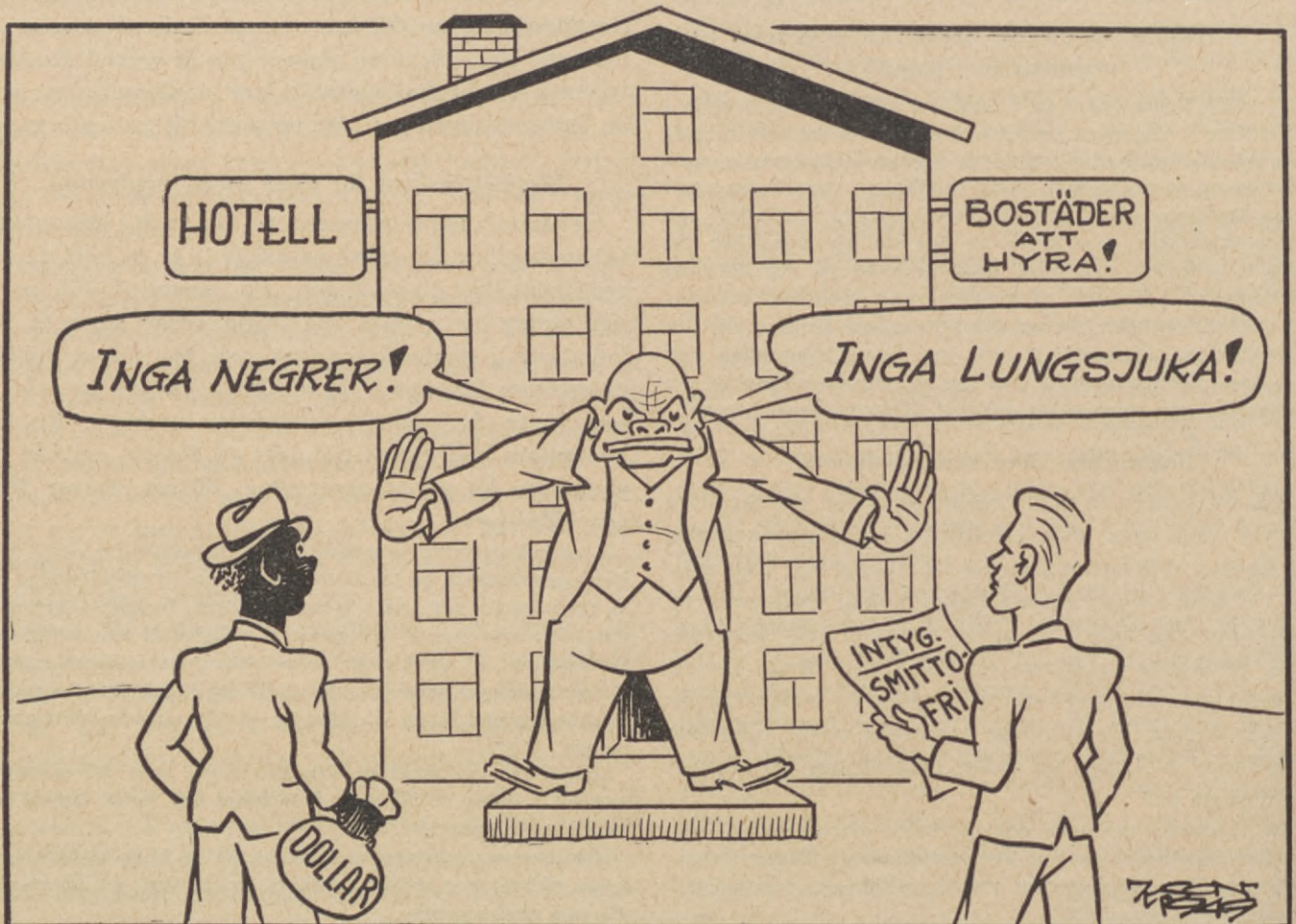

Vi ha minoriteter . . .

Även i Sverige hyser man fördomar mot andra raser — negrer blev bortvisade från hotell — hette det i huvudstadspressen för någon tid sedan. Man var rädd för "svartingarna". Det kändes kusligt att få dom så nära inpå sig. Negrer kan vara tjusiga i jazzband, på bilder och i frackar. Men att bo under samma tak som dom! Nej, det är något helt annat. Och så visade man negrerna kallsinnigt bort att skaffa sig annat kvarter. För övrigt är det som bekant inte lätt för varken svarta eller vita att få bostad i dagens Stockholm. Här var det emellertid ett alldeles särskilt delikat problem, avsevärt olika det dagliga tjetet om brist på husrum. Det är synd om husvilla negrer, som kommer från ett annat land och inte kan få tak över huvudet . . .

Utan att vidare fördjupa oss i hudfärgens samband med bostadsbristen, kommer vi plötsligt att tänka på att det finns vissa minoritetsproblem i Sverige också. D. v. s. vi ha ju bortsett från turister knappast något negerproblem i internationell mening. Men vi ha faktiskt en grupp av medborgare, som ibland kan bli minst lika brutalt behandlade som de stackars negrerna. Det finns faktiskt människor, som fått se dörrarna stängas av ogina värdinnor och hyrestanter, trots att hudfärgen inte gett anledning till något tvivelsmål. Pressen har dock knappast haft något större intresse för denna fråga. Eller vad sägs om följande nätta citat, hämtat ur så vederhäftig källa som en bostadsutredning, verkställd av Göteborgs stad:

"Beredningens medlem herr — — — berättar sålunda att han kommit i kontakt med fall, där f. d. sanatoriepatienter nödgats förtiga eller t. o. m. förneka sin sjukdom för att få tak över huvudet. Enligt herr — — — erfarenheter är situationen svårast för dem, som äro hänvisade till att hyra in sig som inneboende. Lyckas en sådan tuberkulös till slut få en bostad, dröjer det inte länge, innan värdfolkets undran väcks över att han är hemma om dagarna och icke synes ha något arbete eller sysselsättning. För att undgå upptäckt och slippa närgångna frågor undviker den utskrivne i många fall att vistas på sitt rum under dagen. Han nödgas därför gå därifrån på morgonen och återkomma på kvällen. En sådan tillvaro blir minst sagt deprime-

rande. Genom att icke få tillfälle till de under den första tiden efter utskrivningen betydelsefulla viloturerna under dagen äventyrar den utskrivne i många fall det under sanatoriekuren uppnådda resultatet. Exempel finnas t. o. m. på hur f. d. sanatoriepatienter, de må vara smittofria eller inte, helt enkelt blivit utkörda från sin bostad, när värdfolket fått vetskap om att hyresgästen kommit från sanatorium. Att under sådana förhållanden återvinna hälsa och arbetsförmåga är icke lätt. Följden blir därför ofta återfall, ny sjukhusvistelse och ny dyrbar vård, som samhället får betala. Beredningen finner dessa förhållanden upprörande och en ändring ytterst trängande. Ovan relaterade missförhållanden ha konstaterats även av den vid dispensärcentralen anställda sociala kuratorn — — —" (citatet hämtat ur Göteborgs Stadsfullmäktiges Handlingar 1947. N:o 519.)

Problemet är inte nytt. Men det är med en viss tillfredsställelse, för att inte säga med förhoppningar om direkta åtgärder, man fångar dessa situationsbilder ur en offentlig utredning. Nu kan man emellertid först fråga sig: Varför denna ömsesidiga misstänksamhet, rädsla och smussel? Varför inte gå mera direkt rakt på sak? Låt oss säga, att den f. d. lungsjuke bör vara den som tar första steget, knackar på dörren, stiger in till värden eller värdinnan in spe och säger: Namnet är Andersson f. d. sanatoriepatient, intyg om smittofrihet finns här för undvikande av alla ev. framtida missförstånd! Vi ha svårt att tänka oss att värden eller värdinnan skulle reagera på normalt sätt inför en sådan öppenhjärtighet. Men för att taga det hela något mindre drastiskt. Om Andersson i alla övriga avseenden gör ett sympatiskt och gott intryck, och värden eller värdinnan har funnit, att den mannen skulle man gott kunna ha som inneboende eller hyresgäst. Så redogör Andersson för sina förhållanden, lugnt och sakligt, sticker inte under stol med sin sanatorievistelse, men att han med stöd av läkarutlåtande, vanlig försiktighet, personlig hygien och vad han lärt av sin sjukdom, är en fullt normal människa. Om nu motparten är lika hänsynsfull och förstående borde grunden för ett gott förhållande utan misstankar vara lagd. Men hela denna fråga, som citatet ur utredningen belyser, ligger ännu i lägervall. Här skall endast sägas, att mycket skulle vinnas på en allmän och fördomsfri omvärdering, en ny syn på de tuberkulösa situation. Men sådant tar tyvärr tid — liksom väntan på resultat av förslag och utredningar.

Men låt oss inte bara stanna i Göteborg. Även statens offentliga utredningar har sysslat med det "minoritetsproblem" vi här dragit upp. Hör och häpna så bra det låter!

"Det speciella bostadsproblemet för hushåll med tuberkulös medlem hänför sig dels till kraven på särskilt noggrann hygien och möjlighet till avskildhet, dels till det ofta förekommande behovet av arbetsutrymme inom hemmet för den partiellt arbetsföre tuberkulöse. Behoven härvidlag torde vara skiftande på sätt som nödvändiggör bedömning från fall till fall av kompetent bedömare d. v. s. läkare. Utredningen vill föreslå, att efter tillstyrkande av läkare löpande bidrag, motsvarande familjebidraget till trebarnsfamilj, skall kunna beviljas hushåll med tuberkulös medlem för bekostande av bostad, som godkännes för ändamålet av läkare och av vederbörande kommunala organ." (Citatet hämtat ur Bostadssociala utredningen — SOU 1945:63.)

Och medan vi taga del av tidningarnas många badbilder och indignerade utgjtelser över det brutala bortvisandet av negrer från våra komfortabla hotellrum "med rinnande vatten" — som det står i annonserna, spana vi mellan rubrikerna för att hitta något om de egna "minoritetsproblemen". Till vår häpnad hitta vi en liten, liten notis om knappt två rader: "Regeringen har gett Kungl. Bostadsstyrelsen i uppdrag att utreda frågan om särskilda bostadsrabatter." Om vi nu läst vårt statliga betänkande riktigt — vi ha fått god träning i studiet av dylik litteratur sedan vi börjat syssla med tuberkulösa — skulle de knappa raderna bl. a. betyda, att under beteckningen "särskilda bostadsrabatter" skulle även de tuberkulösa speciella bostadsproblem tagas upp. Det var i sanning ett glatt och ljuvligt budskap, om också i knappa ordalag, så här mitt i skördetiden. Och i en vision se vi oss själva boende i en rymlig och trivsamt lägenhet. Om några år kanske vi till och med kan bjuda hem Dig svarte broder, kanske rent av bjuda Dig ett eget rum, där Du kan sova lugnt och skönt, fjärran från ogästvänliga hotellägare, som är rädda för Din hudfärg och visat Dig på dörren. Då ska vi diskutera våra minoritetsproblem, här hemma och i Ditt eget land borta i väster, medan en värdinna, som varken fruktar svarta eller vita, bjuder oss på äkta kaffe med svenskt dopp!

Ting.

Läs i detta nummer

den tredje artikeln av Sven Vallmark — "Sanatoriereliositet". Denna artikelserie har vunnit en enastående uppmärksamhet och följes med stort intresse av socialvårds- och kulturintresserade. Föregående artiklar i serien, "Den lungsjukes karaktär" och "Några funderingar om sanatoriemoral", voro införda i nummer 7 respektive nummer 8 1949. Nästa artikel, som kommer att behandla frågan "Vi och våra läkare", kommer i oktobernumret.

"När du säger att du vill ha praktiska exempel på produktionsfrämjande socialpolitik, då ska jag bara nämna några i förbigående. Allt det som har att göra med arbetsmarknaden, arbetsförmedling, yrkesvägledning, arbetsberedning för dem som har svårt att komma in på rätt arbete, allt som ligger under rubriken "rätt man på rätt plats" är självfallet produktionsbefrämjande. Det gäller att få in folk på rätt plats i arbetslivet, så att de blir bärande och inte tärande medlemmar i vårt samhälle."

(Professor Gunnar Heckscher i en radiodiskussion — ur tidskriften "Hörde Ni" nr 7 juli 1949.)

Behandling av lungtuberkulos med kemoterapi och antibiotica

Av professor Anders Kristenson

Behandling av tuberkulös sjukdom hos människa har gamla anor. På skilda vägar har man sökt sig fram dels med stöd av under århundraden samlad erfarenhet dels med tillämpande av de rön, som den aldrig vilande vetenskapliga forskningen frambragt. Som en frukt av erfarenheten utkristalliserades i kulturländerna från 1800-talets mitt den s. k. sanatoriekuren. Denna utgick från Tyskland och uppbyggdes på en hygienisk-dietisk grundval. Den djupare innebörden av denna behandling får väl antagas ligga däruti, att den sjuka organismen i den ojämna kampen mot sjukdomen stärktes. Härigenom ökades dess motståndskraft mot sjukdomen, så att denna i bästa fall helt övervanns. Denna behandlingsprincip har fortfarande sin stora och grundläggande betydelse i all tuberkulosbehandling.

Nästa stora landvinning tillkom i slutet av förra århundradet i och med de olika kollapsmetoderna. Dessa började i och med Forlaninis' pneumothoraxbehandling och hava sedermera utökats och fullkomnats. Med rätta indikationer och med god teknik utgöra dessa metoder värdefulla medel till åstadkommande av läkning av den tuberkulösa sjukdomsprocessen hos människa. Även detta tillvägagångssätt bygger på kroppens självläkningstendens och åstadkommer endast ett gynnsammare utgångsläge för organismens egna resurser i kampen mot tuberkulosen.

Ett tredje skede ingår i och med framställningen av mot tuberkelbacillerna såsom sådana direkt verksamma läkemedel. Tanken på och sökandet efter dylika ämnen

med specifik verkan på de sjukliga processerna spåras redan århundraden tillbaka. Och alla de medel, som på mer eller mindre bärande grund rekommenderats mot tuberkulos, utgöra i själva verket en inledning till den epok, i vilken vi nu befinna oss. Någon verkligt vetenskaplig forskning inom detta område kunde knappast börja, innan tuberkelbacillen 1882 upptäckts. Först när man lärt känna den verksamma mikroorganismen, blev det möjligt att klarlägga dess livsbetingelser och sättet för dess sjukdomsalstrande verkan i organismen. Först då blev det också möjligt att undersöka möjligheten att påverka bacillen utanför organismen i odlingar. En hel mängd olika substanser hava därvid befunnits vara verksamma, i det att de dödat tuberkelbacillerna eller i större och mindre grad hämmat deras tillväxt och skadlighet. Vid prövning av dessa ämnen på djur, som ympats mot tuberkelbaciller, har det dock visat sig, att de ej alls eller endast obetydligt varit verksamma mot tuberkulosens utveckling i organismen. Tvärtom ha de ej sällan varit skadliga för den av tuberkulos angripna organismen, då de tillförts densamma i så stor mängd, som erfordrades för inverkan på tuberkelbacillen.

En del av de nyare kemiska preparaten och av vissa svampar framställda s. k. antibiotica har medfört en ändring häruti. De hava visat en god effekt mot tuberkelbacillen ej blott utanför utan även i organismen. Därtill kommer, att dessa substanser kunna tillföras organismen i en kvantitet, som ger en koncentration i kroppens vätskor och vävnader, vilken är tillräcklig för att utöva verkan på tuberkelbacillerna utan att medföra några livsfarliga inverkingar på organismen. Dessa medel synas utgöra ett värdefullt tillskott till våra behandlingsmöjligheter vid tuberkulös sjukdom, och vår terapi har genom dessa kommit i ett nytt och efter allt att döma gynnsammare läge än förut. Redan nu torde man vara berättigad antaga, att dessa ämnen utgöra en värdefull komplettering till övriga metoder och verksamt gynna organismens inneboende läkningstendens.

Enligt föreliggande erfarenhet äro de färska, s. k. exsudativa förändringarna mest påverkbara. Men denna effekt ger alltid plats för den invändningen, att den iaktagna förbättringen efter behandling med dessa ämnen hade kommit till stånd ändå genom den sam-

tidigt använda, vanliga hygieniskdietetiska regimen. Med hänsyn till tuberkulosens varierande och oberäkneliga förlopp, som ej i förväg kan med säkerhet bedömas, är en dylik invändning berättigad. Annorlunda ligger det till i fråga om utbredda, kavernösa lungtuberkulosfall. Man vet av sekellång erfarenhet, att dessa fall i regel allt mera försämras även med den mest noggranna och intensiva behandling. De fall, i vilka man får till stånd en klinisk och röntgenologisk läkning utan några speciella och mera ingripande, i regel operativa åtgärder, äro icke vanliga, även om de då och då förekomma. Det är utan vidare klart, att ej heller de nya medlem i dylika fall kunna åstadkomma en restitutio ad integrum (d. v. s. ett återställande av normala förhållanden). Vad som är förstört kan icke återbildas, utan vad man i bäst fall kan uppnå är, att processen läker ut med kvarlämnande av ärr. Processer av tuberkulös natur av denna svåra, förstörande karaktär ha i allmänhet ansetts icke-påverkbara av kemiska läkemedel eller av antibiotica, vilket skulle ha sin grund i processernas patologiskt-anatomiska uppbyggnad.

Liksom miliartuberkulosen, inklusive den tuberkulösa hjärnhinneinflammationen, är att anse som en probersten för medlets effekt vid färska, exsudativa processer, äro emellertid dessa kavernösa, tuberkulösa lungprocesser att anse som lämpliga testobjekt för medlens verkan på den verkliga lungsoten, alltså den tärande tuberkulossjukdomen hos människa med huvudsaklig lokalisation till lungorna. Dels är prognosen, som ovan berörts, i dylika fall nästan undantagslöst dålig. Dels kan man i regel röntgenologiskt följa den tuberkulösa processens förhållande under behandlingen. Härtill kommer också, att sjukdomens inverkan på organismen kan objektivt följas genom observation av temperatur, sänkingsreaktion, vikt, bacillförekomst i upphostningen etc.

Jag har ansett det vara av intresse att undersöka, om dessa fall genom en intensiv behandling med de nya medlen kunna påverkas i gynnsam riktning. Därvid har jag utgått ifrån att använda en kombinerad behandling med streptomycin, paraaminosalicylsyra (pas) och penicillin. Streptomycin och pas äro, som bekant, ämnen som inverka kraftigt hämmande på tuberkelbacillernas tillväxt utanför organismen. Även vid experimentell djurtuberkulos hava båda medlen visat en kraftigt hämmande verkan på de tuberkulösa processerna. Det har därvid visat sig, att en kombination av båda dessa substanser varit mera effektiv än vardera ämnet för sig. Detta kan väl möjligen ha sin grund uti att angreppspunkten på tuberkelbacillen är olika för båda ämnena. Pas har ju dessutom en efter vissa undersökningar att döma säker inverkan på tarmtuberkulos, som ju ofta sällar sig till den framskridna lungtuberkulosen. Peni-

cillin har jag ansett vara av värde vid bekämpandet av den sekundärinfektion, som alltid är förhanden vid kavernös lungtuberkulos. Därtill kommer också det förhållandet, att, som Adamsson visat, kroppens lymfkörtlar inom vissa regioner vid lungtuberkulos (såväl kavernös som icke-kavernös) i regel äro säte för bakterieinfektion av icke-tuberkulös natur. Dessa infektioners roll för den tuberkulösa sjukdomens uppkomst och utveckling har sedan länge framhävts, speciellt av Westergren och hans medarbetare, och detta säkerligen med rätta. Att bekämpa denna infektion har därför synt mig vara fullt rationellt. För att uppnå en så koncentrerad verkan som möjligt ha de använda medlen tillförts på olika sätt: pas har givits till intagning, streptomycin givits genom injektion och genom inandning i spray-apparat samt penicillin genom injektion.

Utom denna rent medikamentella behandling har i därför lämpade fall även kollapsterapi i form av pneumothorax artificialis kommit till användning.

Ett flertal fall av långt framskriden kavernös lungtuberkulos, av vilka flera varit komplicerade med strup-tuberkulos, hava behandlats på detta sätt. En betydande förbättring har inträtt i anslutning till behandlingen. Temperaturförhöjningen har försvunnit, sänkingshastigheten har minskat, tuberkelbacillerna i upphostningen ha minskat eller upphört etc. De röntgenologiska förändringarna hava påtagligt minskat. I en del fall ha kavernerna försvunnit, i andra fall avsevärt minskat i storlek. De färska, exsudativa förändringarna ha likaså återbildats, i vissa fall helt försvunnit. En ökad tendens till skrumpning (d. v. s. läkning) av de tuberkulöst angripna lungdelarna har tydligt framträtt. De i luftstrupen synliga tuberkulösa processerna hava avsevärt förbättrats eller läkts. Till detta kommer en betydande förbättring av allmäntillståndet såsom viktökning, blodförbättring, ökad aptit och höjning av det subjektiva välbefinnandet.

Nu kan man ju, som inledningsvis framhölls, säga, att detta resultat hade kommit till stånd enbart genom vanlig hygienisk-dietetisk behandling, ett antagande, som i det enskilda fallet ej kan utan vidare avvisas. Men när man i det ena fallet efter det andra upplever ett sjukdomsförlopp av så gynnsam karaktär, som eljest måste uppfattas som undantagsfall, kan man ej komma ifrån det riktiga i den uppfattningen, att här föreligger en genom de använda medlen åstadkommen specifikt läkande inverkan på den tuberkulösa sjukdomsprocessen. Hur denna inverkan kommer till stånd är väl ännu ej möjligt att säga. Men det förefaller mig högst antagligt, att man här åstadkommit en genomgripande ändring i förhållandet mellan organism och tuberkelbacill till förmån för organismen, och att detta åstadkommits genom en försvagning av tuberkelbacillerna, så att

Sanatoriereligositet *Av Sven Vallmark*

Efterföljande reflexioner över sanatoriereligositeten är givetvis på intet sätt uttömmande. De bygger helt på de intryck, som författaren fått under upprepade, långvariga sanatorievistelser under de sista tio åren. Vid åtskilliga samtal med sanatoriekamrater från skilda håll av landet har jag dock tyckt mig finna, att de äger en viss allmängiltighet.

— — — — —

För åtskilliga år sen, när en av mina dåvarande sanatoriekamrater — en ivrig frikyrkoman — skrevs ut, anhöll han om att sista morgonen han vistades på sanatoriet få leda andaktsstunden där. Jag minns alltjämt huvudtanken i hans förkunnelse just genom den kostliga formulering han gav den i inledningsfrasen till sin lilla predikan: "Här, där man dagligen skådar så många levande bevis på dödens skördar, här borde i sanning Anden hava ett lätt arbete." Denna tankegång lade han sedan ut på olika sätt, samtidigt som han uttryckte sin djupa besvikelse över att den inte höll streck. Och den ligger naturligtvis snubblande nära till hands. Att den sjuke bör vara lättare tillgänglig för religiös förkunnelse än den friske är säkert en allmän föreställning.

kroppens egna försvarskrafter bli dominerande. Även i de fall som, erfarenhetsmässigt sett, varit hopplösa, har inträtt en påtaglig förbättring. Det är ej uteslutet, att fortsatt intensiv behandling skall kunna medföra ej blott stillastående av processen och förbättring av tillståndet utan även bestående läkning. Ännu är det för tidigt att yttra sig om resultat på lång sikt. Men de hittills vunna resultaten hava varit så lovande, att medlen kunna rekommenderas till fortsatt och mera utsträckt användning.

Dosering och behandlingstid kunna ej ännu fixeras utan måste bli föremål för fortsatt prövning. Med all sannolikhet måste det bli en varierande dosering etc. från fall till fall. Behovet av kompletterande kirurgisk terapi är också växlande med hänsyn till processens utbredning, den sjukes ålder m. m.

Man frågar sig naturligtvis, om ej denna behandling medför några risker. Den största nackdelen med streptomycinet har varit en ibland uppträdande skada på jämviktsnerven. Detta synes dock ej medföra någon verklig invalidisering av patienten, utan defekten synes kompenseras på annan väg. Det synes dock kvarstå en viss osäkerhet vid rörelse i mörker. Men detta kan ju ej sägas vara ett för högt pris med hänsyn till den uppnådda effekten på sjukdomen. Det bör också framhållas, att med de nya medlen av streptomycingruppen

Det är väl också något av denna tankegång, som ursprungligen ligger bakom fängelseprästinstitutionen. Den betungade och förkomne bör ha närmare till hjärtats förkrosselse och en äkta omvändelse. Så är det väl också. Om inte annat så spelar avsidestagandet en viktig roll. Människan, berövad sin vanliga sysselsättning, drives lätt att tänka över frågor, som tidigare varit henne främmande eller likgiltiga. Men sjukdom och brott i och för sig skapar icke religiösa behov. Man kunde kanske säga, att de luckrar upp en tidigare hårdarbetad mark. Den som under någon längre tid vistats på sanatorium har dock haft utmärkta tillfällen att konstatera, hur pass grundlig avkristningen av vårt samhälle, eller rättare sagt, hur pass utbredd den religiösa likgiltigheten i vad det gäller den kristna förkunnelsen är. Detta konstaterande stämmer dåligt med vad som just sagts om sjukdomen som en uppmjukare av den religiösa likgiltigheten. Men bristen på överensstämmelse är blott skenbar. Den beror på att den utopistående så gott som alltid skär alla lungsjuka — och det är ju sanatorier det här rör sig om — över en kam. Sjuk som sjuk tycker man. Ingenting kan vara fel-

denna risk för skada på jämviktsnerven helt skulle kunna undvikas. Pas och penicillin hava ej, så långt min erfarenhet sträcker sig, medfört någon skada på den behandlade.

Ett annat förhållande, som framhållits, av en del forskare, är kanske av större vikt. Man har nämligen funnit, att tuberkelbacillen under inverkan av dessa medel skulle förvärva sig en mer eller mindre hög motståndskraft mot desamma. Härigenom skulle den tuberkulösa processen ej längre bliva påverkbar. Det är möjligt, att så kan vara fallet, men jag har hittills ej träffat på en dylik resistens.

När jag sommaren 1947 på De Lungsjukas Riksförbunds kongress i Stockholm hade nöjet att redogöra för de nya medlen mot tuberkulos, var vår erfarenhet ej stor och ej heller direkt gynnsam. Läget har nu klarat och utsikterna till en effektiv behandling av den tuberkulösa sjukdomen har ökat, vilket jag velat belysa med ovanstående framställning. Riksförbundet har med vaket intresse följt frågans utveckling och vidtagit åtgärder för att dessa medel skulle komma de sjuka till hjälp. Jag är av den uppfattningen, att de nu framställda medlen ingalunda äro de slutgiltiga, utan att vi hava att vänta ytterligare substanser med än större effektivitet. Men i väntan på dylika böra de nu kända användas i största utsträckning.

aktigare. I själva verket känner ju storparten av de lungsjuka ingenting, eller så gott som ingenting av sin sjukdom. Att deras sjukdom under sådana förhållanden skulle prägla deras inställning till religionen är föga antagligt. Den gör det inte heller. Annorlunda ligger det till för de svårt och de svårast sjuka. Den vanligen långsamt progredierande tuberkulosen fyller dem under långa tider med ångest inför det ovetbara, med sökande grubbel inför livets obesvarade gåtor? Varifrån? Varthän? Varför? För dessa sjuka får många gånger de religiösa frågorna en brännande intensitet. Men samtidigt har deras egen utsatta belägenhet gjort dem ytterligt känsliga. Deras sanningssökande fordrar framför allt äkthet. De skyggar skrämnda inför allt som kan få en anstrykning av rutinerad själasörjarattityd, av professionell förkunnelse. I stället försöker de efter fattig förmåga att vara religiösa på egen hand. De lånar en bibel eller en andaktsbok. De samtalar lågmält och blygt om religiösa spörsmål med kamrater, för vilka de ha förtroende. Ofta dör de helt ensamma. Och ingen känner deras sista stunder. Jag tror, att det är denna skygghet inför klumpig närgångenhet i andliga ting, denna rädsla för opåkallat omvändelsenit, som är orsaken till att ingen enda av de hundratals kamrater, som jag under de sista tio åren sett dö i lungtuberkulos, kallat en själasörjare till sin dödsbädd.

Det vore fel att påstå, att det är illa sörjt för tillgodo-seendet av de religiösa behoven på sanatorierna. En sjukhuspräst finnes och kan alltid tillkallas vid behov. Att det sedan saknas avskilda rum för själavårdande samtal är givetvis en brist, som dock torde minskas därigenom, att själasörjaren i det alldeles övervägande antalet fall — det rör sig för övrigt inte om många besök — kallas till isoleringsrummens svårt sjuka. Högmässogudstjänst enligt en förkortad ritual brukar förekomma någon gång i månaden. Dagliga andaktsstunder, ledda av någon syster eller någon patient äger dessutom rum på många håll. På radions gudstjänster och andaktsstunder lyssnar man också en del, fast det på salarna inte alltid sker ostört.

Högmässogudstjänster och andaktsstunder torde besökas av mellan tio och tjugo procent av patienterna. Av dessa procent går naturligtvis många rent slentrianmässigt. Vädret spelar också roll. Är det vackert sjunker besökssiffran. Om sommaren är den väsentligt lägre än om vintern. Uppbyggelsestunder, vanligen av frikyrklig karaktär, med strängospel och sångkörer drar betydligt större besökarantal. Särskilt frälsningsarmén är populär. Men det rör sig här mer om allmän underhållning än om andakt. Behovet av förströelse och omväxling blir ju alltid stort på ett långliggarsjukhus, och man får inte häri spåra några djupare religiösa behov.

I annat fall skulle våra ojämförligt mest religiösa församlingsmedlemmar sitta i fängelse. Ett något betänkligt konstaterande. Jag vet inte, om det finns någon tillförlitlig statistik över kyrksamheten på sanatorierna. Det gjordes visserligen en undersökning för några år sen om de religiösa önskemålen — det uppgavs, att det var från kyrkligt håll — men det sätt på vilket uppgifterna infordrades från det sanatorium, där jag vårdades, var så fullkomligt rosenrasande tokigt, att jag inte vill öda utrymme på att behandla det. Ligger det materialet till grund för någon utredning, då är den sannerligen inte mycket värd.

Vad den direkta religiösa propagandan beträffar, är av lättförklarliga skäl frikyrkorna och sekterna de ojämförligt aktivaste. Någon individuellt uppsökande verksamhet förekommer knappast från statskyrkans sida. Till sådant arbete lär f. ö. dess hårt upptagna ämbetsmän knappast ha tid. De frireligiösa riktningarna däremot har vid sidan av andakter av mer underhållningsbetonad karaktär på ett helt annat sätt den direkta personliga påverkan på sitt program. Man anordnar konventiklar för de troende, där man samlar både personal och patienter bland trosförvanterna. Man

går omkring och bjuder sänliggande trosbröder och trossystrar på kaffe. Och det händer, att man gör ronder runt sjukhuset för att eventuellt vinna nya själar. Jag minns ett par sådana besöksronder. En ytterst verserad man gick runt salen från säng till säng, böjde sig ner mot den sjuke och frågade med dämpad röst: "Är ni frälst?" Blev svaret nekande, rätade han upp sig med ett halvt svärmodigt, halvt beklagande leende och gick vidare till nästa säng med sitt: "Är ni frälst?" Blev svaret jakande, började det sedvanliga prisskegudandet och hallelujandet, stundom under stark rodnad från den sjuke brodern, som inte tyckte det var så roligt med kamraterna på salen.

Sådana besöksronder kunde knappast skada någon. Men det hände stundom, att omdömet brast betänkligt hos besökaren. Jag hörde berättas, hur en av dessa herrar ställde sig framför fotändan på en svårt sjuks säng och med vältaliga handrörelser demonstrerade, hur på ena sidan sängen helvetets svavelstinkande brännugn gapade, medan på en andra paradiset harpor klingade. "Och nu har ni bara att välja, om ni vill hit eller hit!" lär förkunnaren ha rutit fram under vigt gestikulerande.

Den verkliga landsplågan utgjorde ett slag Jehovas vittnen för det sanatorium, där jag då vistades. De smög sig in överallt med sina skriftpackor. Särskilt isoleeringsrummens dåliga fall tycktes dem vara ett utmärkt arbetsfält. Trånghuvade och envisa voro de ovanligt besvärliga att bli av med. En av mina kamrater, som låg i pleurit med hög feber, fick ut sin gäst först efter att under gräsliga eder ha kravlat sig upp ur sängen och hotat inkräktaren med spöttkoppen. Här kan man säkert tala om skadligt inflytande. Åtskilliga svaga andar oroas och rivs upp. För säkerhets skull köper de ofta några skrifter, och det är väl det som är huvudsyftet för besökarna. Överläkarna borde förbjuda dylika besök. Den som önskar kontakt med en trosbroder bör ha möjlighet att få den — helst på ett avskilt rum — men kringvandrande frälsningsexperter bör portförbjudas.

Att religionen på sanatoriet kan visa åtskilliga osunda yttringar är ju bara att vänta. Ett par exempel kan vara nog. Jag minns en "troende flicka", som hade kastat sina ögon på en tangorabattförsedd pjatt med oljigt, svartknollrigt hår — en typisk steppargrabb. Hon rättfärdigade sin böjelse med att den utvalde var så lik Jesus! På så sätt skulle det väl vara mindre syndigt att umgås med honom. En annan av kamraterna brukade ligga på knä invid sängen på kvällarna och bedja att Herren skulle "kalla" hans kamrater, t. ex. genom att ge dem en extra pleurit, en spontanpneumothorax, en blödning eller något i den vägen och på så vis väcka dem ur syndasömmen. Gjorde någon av sals-

kamraterna en försämring, gick han fram till honom och sa med stillsamt triumferande röst, att egentligen var väl denna försämring hans fel, eftersom han ropat till Herren efter ett tecken och en varning. Att denne frälste och fromme lymmel med sina stirrande blickar utövade ett ogynnsamt inflytande på sina kamraters hälsotillstånd är säkert. Han skulle naturligtvis ha spärrats in som otillräknelig eller åtminstone ha stoppats in på en isolering. Jag hoppas livligt, att han och hans trosgelikar skall få syn på dessa rader.

Helbrägdagörelsen genom trons bön debatteras livligt på sanatoriet. Många äro övertygade, andra tvivla. Jag låg en gång mitt emot en man, som var bergfast övertygad om helbrägdagörelsen genom bön och förbön, medan jag ställde mig skeptisk. Vi var båda mycket svårt sjuka. Min kamrat var "troende" och "böneämne" i både sin församling och många andra. Han fick besök av förebedjare, och han fick mängder av litteratur, som han sedan lånade mig, den vantrogne. Det var underligt att se hans sjukdom långsamt och obönhörligt skrida fram och se honom dö, alltjämt övertygad om styrkan i förbönerna. Han var en av de bästa människor jag känt.

Det är mycket som diskuteras på sjuksalarna, livet efter detta, frågorna om evig fördömelse och evig salighet, om synd och straff, om nåd och omvändelse. Den oblemfläckade avlelsen och slaktoffret på korset, Kristi gudom och treenigheten och mycket, mycket annat, som långt ifrån är så avförda från dagordningen, som det ibland göres gällande. Och diskussionen får utgöra svar på frågorna.

— — — —

Det talas ibland om att man måste intensifiera den andliga vården på våra sjukhus. Detta skulle motiveras av att de andliga behoven där skulle göra sig starkare gällande. Jag tror, att en sådan strävan är oriktig. Det råder visserligen ingen tvekan om att det religiösa problemet är av avgörande vikt för vår tid, nu när kristendomen befinner sig i ett bottenläge och de ersättningsreligioner, som dyker upp, visar alltmer avskräckande verkningar. Men sjukhusens religiösa problem lösas först, när samhällets religiösa problem i sin helhet lösas. När hela samhället når en ny religiös hehetssyn, då och först då kommer sjukhusens religiösa problem att försvinna. Till dess äro säraktioner utan värde.

Men låt mig till sist rida fram på en gammal käpphäst. Var och en som vill ge sig i kast med den andliga vården på våra sanatorier har framför allt en sak att hålla i sikte: Skaffa dessa långvarigt sjuka en intresseväckande, förnuftig sysselsättning. Den ensamt förmår att skapa glädje, tillfredsställelse och harmoni. Kom sedan gärna med förkunnandet, om ni tycker er ha något att förkunna!

Förlängd kurs på Bommersvik upptakt till höstens förbundsarbete

Digert kursprogram — livligt deltagande — givande samvaro att vänta.

Just i själva övergångstiden mellan sommar och höst, i mognadens och skördens tid, pågår riksförbundets socialvårdskurs vid Bommersviks folkhögskola i Södermanland. Som upptakt till höstens och vinterns studie — och föreningsarbete börjar kursen den 3 september och pågår till den 17 samma månad. Det blir en påbyggnadskurs — en fortsättning på tidigare vecko-kurser — och de medlemmar, som genom förstudier och tidigare meriter inom föreningsarbetet kvalificerat sig för deltagande, har ett digert arbetsprogram framför sig. Bland hittills anmälda föreläsare kan bl. a. nämnas: Generaldirektör Ernst Bexelius (Socialstyrelsen), byråinspektörerna Roland Ericsson och Nils Ström (Arbetsmarknadsstyrelsen), sekreterare Per Brusewitz (Pensionsstyrelsen), byråsekreterare Erik Malm (Pensionsstyrelsen), kanslirådet Gunnar Ekdahl (Bostadsstyrelsen). Som synes är det en hel rad av expertis från förvaltning och centrala ämbetsverk, personer som i sitt offentliga liv syssla med frågor inom vårt arbetsområde. Doktor John Lundquist i Sv. Nationalföreningen mot Tuberkulos svarar för en medicinsk föreläsning, fil. mag. Åke Elmér ger en allmän orientering om svensk social-lagstiftning och syssloman Einar Lind talar om praktiskt social-vårdsarbete.

Gunnar Petersson.

Kursdeltagarna har under sommaren förberett kursen med litteraturstudier i ämnen, som upptagits på programmet. Vid tiden för detta nummers pressläggning var 44 deltagare från lokal-föreningar i olika delar av landet anmälda samt dessutom 3 representanter, 1 deltagare från vardera broderförbunden i Danmark, Finland och Norge. Syftet med kursen är närmast att ge de utvalda förbundsmedlemmarna inblick och skolning i sociala frågor, som beröra förbundets verksamhet. Dessa medlemmar få sedan tjänstgöra som studieledare och instruktörer inom föreningarnas egna områden. Vid årets kurs kommer också för första gången representanter för övriga riksorganisationer för partiellt arbetsföra att redogöra för föreningsarbete och arbetsätt inom de övriga grupperna — en programpunkt som motses med det största intresse. Årets socialvårdskurs på Bommersvik har rönt ett enastående intresse från lokal-föreningarnas sida, och det är med vemod vi avslöja, att vi tyvärr måste avvisa ett antal sökande, då plats inte kunnat beredas. Intresset har varit större än vad skolans kapacitet mäktat med.

En "bommersvikare" som kommer!

Bland de många elever, som under gångna år varit med om förbundets kurser på Bommersvik, befinner sig en trygg och gemytlig skåning, Gunnar Petersson från Simrishamn. Han ger här några korta glimtar från sitt eget verksamhetsfält — konvalescentföreningen i Kristianstads län.

— Det är inte om föreningens motgångar och besvärligheter jag vill tala utan om de resultat vi kommit fram till. År 1948 tillsatte landstinget i Kristianstads län en kommitté för handläggande av de partiellt arbetsföras frågor. Samtidigt lämnade landstinget ett försöksanslag på 10.000 kr. för arbetsvård. Konvalescentföreningen blev glädjande nog representerad i landstingskommittén genom föreningens ordf. Emil Göransson. Vi uppskatta denna förståelse från landstingets sida och se detta förtroende som ett gott tecken för framtiden. Kommitténs arbete har börjat ge resultat — vid sista sammanträdet beviljades sex personer omskolningsbidrag och näringshjälp. Som konvalescentföreningens ombudsman har jag handlagt ett 20-tal ärenden, som visa att samarbetet med läkare, fattigvårdsstyrelser, arbetsberedningsassistenter o. s. v., kan ge goda och för framtiden bestående resultat. Under mitt arbete har jag faktiskt fått en god idé, som jag inte vill behålla alldeles för mig själv. Skulle vi inte inom våra konvalescentföreningar kunna lägga upp ett eget "socialregister", en förteckning över aktuella önskemål och behov för våra medlemmar. Med ledning av dessa uppgifter kan vi sedan i förtroendefullt samarbete med samhällets institutioner söka komma tillrätta med de svårigheter som uppstå. Jag vill som sagt gärna låta förslaget gå vidare. Till sist är det en glädje att tala om, att lärdomarna från min förra kurs på Bommersvik år 1948 redan har varit till god hjälp. Jag motser årets fortsättningskurs med förväntan, och det skall bli ett sant nöje att åter vara med.

Bommersviks folkhögskola och under en gruppbild från kursen 1948

LARS HANSEGÅRD:

I HÖST BÖRJAR VI ATT LÄSA...

I ett radioprogram i april i år med rubriken "Fönstret" vände sig en ung man med skärpa mot den falska, sentimentalt förljugna romantik, som ofta blommar likt ogräs kring de tuberkulösa. Det var närmast med utgångspunkt från texten till en grammofoonskiva, förgylld av en uppskattad sångares stämma, han höll sin vidräkning med den falska romantiken. I koncentrat kunde denna grammofoonskivetext sammanfattas så här: "För sent, för sent, tuberkulosen håller på att ta död på mig."

Den unge mannen, som senare medverkat i program om studier på konvalescenthem, heter Lars Hansegård. Ur tidskriften "Hörde Ni," som återger glimtar ur radioprogrammen, citera vi hans egna ord: "Jag tycker inte om att man framställer lungsoten som en obotlig, alltid dödsbringande sjukdom. Det är den lungsotsromantiska uppfattningen och den är alltför vanlig. Visst är dödligheten stor i tuberkulos, men man får inte glömma att många blir friska också. Och ska man ge sig själv den största chansen att bli frisk så måste man också t r o att man blir frisk. Min första tanke, när jag blev sjuk var: Hur ska jag bli frisk? Jag vill satsa på för fullt med allt vad jag har av andliga och kroppsliga resurser för att kväva sjukdomen inom mig..."

I följande artikel riktar Lars Hansegård en appell till sina kamrater på sanatorium att utnyttja tiden för studier och personlig utveckling. Meningen gäller närmast sanatoriepatienter, men den är även en tankeställare för alla — att inte låta tid, som kan användas på bättre sätt, rinna bort i håglös tomgång.

Stud. Lars Hansegård.

Mycket har sagts om nyttan av studier på sjukhus men mycket kan sägas ännu. Och just vid den här tiden är det aktuellt på nytt.

Sommaren börjar lida mot slutet och det kan vara tid att tänka på studierna igen. Det gäller uppegångarna på sanatorier och konvalescenthem, som väl i stor utsträckning lagt böcker och studiebrev åt sidan för att njuta av det vackra vädret och tagit chansen till promenader och förströelser utomhus. För dem däremot som varit bundna till sängen och endast kunnat iakttå årstidernas växlingar genom sjukhusfönstrets ruta har kanske just studierna under sommaren varit ett medel att kväva bitterheten över att inte få vara ute med de andra.

Men det är inte minst aktuellt för dem som inte studerat tidigare, d. v. s. det stora flertalet patienter. Det är trots allt förhållandevis sett en liten del av de lungsjuka runt omkring i landet som kommit underfund med att studier är ett både klokt och intressant sätt att utnyttja den långa tid av sysslolöshet som sjukdomen tvingat dem in i. Jämfört med andra kategorier av människor är procentsiffran visserligen nog så imponerande, men den kunde utan tvivel bli ännu högre.

Varför är då studierna så nyttiga för den lungsjuke? Som svar på den frågan kan man i första hand peka på de rent praktiska fördelarna man kan dra av sina studieresultat. Man kan genom studierna omskola sig till ett mindre ansträngande yrke, eller vidare-utbilda sig inom sitt fack, så att man kan få en mer skyddad sysselsättning inom det och också få bättre betalt, det sista inte minst viktigt med tanke på den fullständigt nedbrytande effekt den långa sjukdomstiden i de flesta fall har på den tuberkulossjukes ekonomi. Studierna blir dessutom i regel kostnadsfria, eftersom korrespondenskursstipendier nästan undantagslöst beviljas av Nationalföreningen mot Tuberkulos, så den sidan av saken behöver knappast ge upphov till några bekymmer.

Men jag ska inte uppehålla mig så mycket vid studiernas praktiska betydelse utan i stället gå in på det mer personliga värde de kan få för den sjuke, liksom för övrigt för alla andra människor också för den delen, och därvid ska jag också försöka redovisa för några personliga erfarenheter.

För att vara ärlig måste jag erkänna, att jag varit sjuk mer än ett år innan jag tog itu med några studier överhuvudtaget. Men när jag äntligen kom igång med det, märkte jag snart att det var något ganska väsentligt jag gått miste om tidigare. Jag tog det mycket lugnt,

SANATORIEBIBLIOTEKEN

Det har varit roligt och uppfriskande med den här debatten om den andliga vården på våra tuberkulossjukhus. Sven Wallmark anser i sin artikel i majnumret av Status ("Om studier och läsning på sanatorierna") att det är hälsosamt att problemen tas fram till vädring. Det har han onekligen rätt i. Om sen ett och annat problem skickas till kemisk tvätt är det ännu bättre.

Ett av de problem som i allra högsta grad är kvalificerat för en sådan byk, är biblioteksverksamheten vid de svenska sjukvårdsanstalterna. Det är inget tvivel om att Sverige, trots sin internationellt erkända höga sjukhusstandard, ligger efter flera andra länder när det gäller de sjukhusvårdades bokförsörjning.

Först och främst: hurudant är bokbeståndet vid sjukhusbiblioteken? Förhållandena skiftar från sjukhus till sjukhus. För tuberkulossjukhusens del gav doktor John Lundquist i aprilnumret av denna tidning ("Debatten om kulturlivet vid våra tuberkulossjukhus") en klar orientering. Han framhöll att det finns många sanatoriebibliotek med ett utmärkt bokbestånd men kunde också ge exempel på

Av Hilding A. Ståhl

miserabla anstaltsbibliotek, särskilt på de mindre vårdanstalterna.

Den första åtgärden måste alltså bli att tillgodose sjukhusbibliotekens bokbestånd så att detta är tillfredsställande. För en tid sen framlade biblioteksakkunniga sitt förslag till biblioteksverksamhetens ordnande i landet. Detta förslag rekommenderar bl. a. väsentligt höjda anslag för våra sjukhusbibliotek, och härigenom skulle förutsättningar för ett tillfredsställande bokbestånd vid dessa bibliotek förbättras.

För tuberkulossjukhusens del har denna fråga redan nu tack vare den centralbiblioteksverksamhet, som startats av Svenska Nationalföreningen mot tuberkulos, kommit i ett mer gynnsamt läge. Vad man hittills hört av sanatoriekamrater, som vistas på någon av de sjukvårdsanstalter vilka hittills berörts av Nationalföreningens biblioteksverksamhet, utlöser faktiskt en del optimistiska framtidsfunderingar.

Men doktor Lundquist och Sven Wallmark träffar prick när de framhåller att

det inte räcker att fylla sanatoriebibliotekens hyllor med ett allsidigt urval god litteratur, utan att man också måste se till att böckerna når fram till patienterna. Det är just på den punkten vi brister så mycket i Sverige.

Vad är det då som fattas? Till att börja med en verkligt bra läslampa vid varje sanatoriesäng. Det är litet si och så med den saken på sina håll. Några läsbord på varje vårdavdelning för patienter som av en eller annan orsak har nytta av sådana. Och naturligtvis bokvagn för sängliggarernas bokbetjäning.

Med all rätt har Sven Wallmark efterlyst studielokaler för de uppegående patienterna. På de större och medelstora sanatorierna behövs det både ett rejält biblioteksrum med böcker och tidskrifter och några mindre lokaler för de uppegåendes enskilda studier och studiecirkel etc. De mindre anstalterna bör åtminstone ha ett bra biblioteksrum som inte samtidigt är samlingsal utan medger läsning och studier i ostördhet.

I England, där sjukhusbibliotekarierna är sammanslutna i en särskild organisation, kom det någon gång förra året ut

läste i början cirka en timma om dagen sammanlagt, ökade sedan till ett par, tre utan jäkt.

Jag märkte emellertid att redan den enda timman om dagen var tillräcklig för att ge en helt annan karaktär åt min sjukhus- (i detta fall konvalescenthems-) vistelse. Förut hade jag liksom gått omkring och "ätit" tiden, timme efter timme, dag efter dag, månad efter månad, utan att riktigt kunna skönja något slut, ofta nervös och irriterad, med tankarna ständigt kretsande kring den egna sjukdomen i en förlamande, begränsad cirkel.

Nu fick liksom varje dag sitt innehåll och sin mening. Jag hade en "plan" att sysselsätta tankarna med och kunde bryta mig ur den magiska sjukdomscirkeln, gjorde det helt automatiskt. Hur obetydlig sedan än varje dags studieprestation var, så gav den ändå en skön känsla av att man äntligen fått något uträttat igen och den känslan lade fullständigt band på den tidigare nervositeten och rastlösheten. Varje dag blev ett avrundat och avslutat helt och det gjorde att jag inte spekulerade lika ivrigt som förr över när jag skulle slippa från konvalescenthemmet. Jag hade funnit en livsform för de rådande omständigheterna. Jag förstod att den inte skulle bli beständig, men som det nu var gav den mig den harmoni jag behövde.

Jag är fullt på det klara med att inte alla får det lika lätt som jag med studierna. Jag hade haft förmånen att läsa en del innan jag blev sjuk, även om det var ganska länge sedan. Den som aldrig läst förut har en hel del svårigheter att övervinna i början, men jag är säker på att när han väl har dem bakom sig kommer han att få lika mycket glädje av sin läsning som jag.

Till sist vill jag understryka, att det naturligtvis också finns människor, sjuka som friska, som inte lämpar sig för studier. Att de med uppbyggande av all sin energi ändå ger sig in på studier är beundransvärt om de är friska, men det är oklokt och farligt om de är sjuka. Studierna som sysselsättning för den sjuke måste vara en intressant och givande uppgift, en avkoppling och en lek, men får aldrig bli ett tvång, en mara.

Men att man inte läst förr är inget bevis för att man inte skulle lämpa sig för studier. Många som av ekonomiska orsaker fått nöja sig med enbart folkskoleundervisningen kan ha mycket bättre läshuvud än en som fått ta studenten. Pengarna betyder mycket vid bestämmande av vilka som får tillfälle till fortsatta studier, men när man en gång hänger med näsan över boken, är det hjärnan och inte plånboken som är utslagsgivande.

Ett engelskt sjukhusbibliotek.

en handbok för sjukhusbibliotekarier. Den ger en del välvilliga vinkar till sjukhusarkitekterna att konstruera sjukhusen så att patienternas intellektuella självverksamhet under vårdtiden underlättas.

Men allt det nämnda är dock utanverk och av mindre värde om man inte tillgodoser den handledning som Sven Wallmark efterlyser. Och därmed är vi inne på frågan om biblioteksverksamhetens bedrivande.

Det får inte stanna vid att biblioteksverksamheten på ett sjukhus blir en snabbdistribution av de på hyllorna befintliga böckerna. Så går det inte till på våra folkbibliotek. Varför skulle det då behöva ske på våra sjukhus? Inte utan fog kan man säga att det på ett sjukhus är ännu viktigare än på ett folkbibliotek att rätt bok sätts i händerna på läntagaren. Därför bör också biblioteksverksamheten på sjukhusen — i den utsträckning det är praktiskt och ekonomiskt genomförbart — handhas av personer med utbildning för sådant arbete. De bör alltså vara folkbiblioteksutbildade och särskilt lämpade för arbete som innebär kontakt med allmänheten. Helst bör de ha psykologisk skolning.

Vi har än så länge blott ett fåtal sjukhusbibliotekarier i Sverige, däribland några heltidsanställda och knutna till storstadssjukhus. Om våra heltidsanställda sjukhusbibliotekarier gäller att de samtliga torde ha för stor arbetsbörda för att hinna ägna så pass mycket tid åt varje enskild patient som vore önskvärt. En svensk heltidsanställd sjukhusbibliotekarie måste hinna med 30—40 patienter per timme. I USA anser man att en sjukhusbibliotekarie kan betjäna högst 15—20 patienter per timme om biblioteksverksamheten ska drivas på ett tillfredsställande sätt.

Hur stort ska ett sjukhus vara för att motivera anställandet av sjukhusbibliote-

karie på heltid? Uppfattningarna härom är delade. I Danmark, där biblioteksverksamheten vid sjukhusen har en mycket större omfattning än här och där sjukhusbibliotekarierna är många fler, anser man att en sjukhusbibliotekarie kan svara för maximum 600 vårdplatser. Det är vad man bland sjukhusbibliotekarier här i landet kallar "den danska standarden". Någon svensk norm är inte fastställd.

Om man utgår från denna "danska standard" finns det inget svenskt sanatorium så stort, att det behöver en heltidsanställd bibliotekarie. Behovet skulle alltså kunna tillgodoses genom deltidanställda bibliotekarier och åtskilliga av våra tuberkulosjukhus är så belägna att de redan nu mycket väl skulle kunna lösa den frågan. Biblioteksvärldens folk har genom tidsningsartiklar och på annat sätt manifesterat sitt stora intresse för biblioteksverksamheten på sjukhusen. Det är på sjukhusen och deras huvudmän det nu kommer an.

Den som ska sköta biblioteksverksamheten på ett sjukhus bör genom en kortare påbyggnadskurs skolas för denna speciella uppgift. I USA har flera biblioteksskolor särskilda kurser för utbildning av sjukhusbibliotekarier. En nordisk kurs för sjukhusbibliotekarier ordnas i höst på Krogerup Höjskole invid Köpenhamn med deltagare från Sverige.

Men det finns tuberkulosjukhus så avlägset belägna att det är praktiskt ogenomförbart driva anstaltens biblioteksverksamhet med hjälp av en utbildad deltidanställd bibliotekarie. Och det måste man finna sig i — tyvärr.

På sådana platser vore det värdefullt om den som har att svara för sjukhusets bibliotek kunde erhålla en korrespondenskurs i biblioteksskötsel. Tanken är inte ny. Den har fröts fram av bibliotekarie Gunnel Sandemark i en artikel i Natio-

nalföreningens kvartalsskrift, och den är värd ta vara på. Fast vi måste komma ihåg att en sådan korrespondensundervisning, som givetvis aldrig kan förmedla ingående litteraturkänedom, inte kan ersätta den utbildade bibliotekarien.

När man talar om böcker på sanatorier ligger ett par funderingar nära. På en del håll binder patienterna sanatoriebibliotekets böcker. Det brukar vara en omtyckt sysselsättningsterapi. De finnas som anser att detta borde ske i större utsträckning, och att man skulle centralisera inbindningen av samtliga sanatoriebiblioteks nyinköpta böcker till några få tuberkulosjukhus, vilka skulle driva kontinuerlig bokbinderiverksamhet som sysselsättningsterapi för sina patienter. Dessa bokbinderiverkstäder skulle få erforderlig verkstadsutrustning.

Uppslaget är värt att diskuteras. En sak måste man emellertid komma ihåg. Ur biblioteksverksamhetens synpunkt är det viktigt att lånbibliotekets böcker är förstklassigt bundna, ty de utsätts för stora påfrestningar under årens lopp. Det finns en särskild bokbinderiteknik för biblioteksband, som en amatör inte lär sig i en handvändning, och en bokbindericentral för sanatoriebiblioteken bör ledas av en yrkesman — om den kommer till stånd. I England har man centraliserat alla reparationer av sjukhusbibliotekens böcker till en verkstad, men arbetet vid denna reparationscentral utförs inte — så vitt artikelförfattaren har sig bekant — av de sjuka. Men detta är frågor som tillhör den manuella sysselsättningsterapi och faller utom ramen för denna lilla uppsats.

Läsaren har vid det här laget kanske lust ställa en berättigad fråga: lönar det sig verkligen anställa specialutbildat folk för biblioteksverksamheten på våra sjukhus? Ja, var så säker! Det lönar sig, och det lönar sig bra. Ett enda exempel! Lunds lasarett, 1.200 vårdplatser, hade år 1940 vid sitt patientbibliotek en lånesiffra av 1.700. Denna sydsvenska sukvårdsinrättning fick sedermera en heltidsanställd sjukhusbibliotekarie och dess patientbibliotek var 1947 uppe i en lånesiffra av 39.000. Det var mer än vad 60 svenska stadsbibliotek hade vid samma tidpunkt. Här som överallt annorstädes kom den kvalificerade utbildningen till sin rätt.

En högtstående biblioterapi skulle betydligt särskilt mycket för tuberkulosjukhusen, där patienterna har lång vårdtid och till stor del består av vuxen ungdom. Sjukhusbibliotekarier är emellertid inte bara bokmänniskor utan utbildade folkbildningsarbetare. Det finns så mycket annat på ett sanatorium förutom biblioteksverksamheten som hör den andliga vården till och där sjukhusbibliotekarierna skulle kunna göra en värdefull insats. Men därom kanske talat en annan gång.

JORD OCH HIMMEL

Av Nils-Eric Björsson

NILS ERIC BJÖRSSON är ett ungt löfte inom litteraturen — endast 23 år gammal — född i Nyköping och blev efter realexamen anställd vid posten i Stockholm. Han söker att med bilder och målningar göra språket mera levande. Om dessa strävanden ger även följande novell "Jord och himmel" en god uppfattning.

Något samlat verk har han ännu inte hunnit med, men en diktsamling och en bok med prosastycken står på tillväxt, och under tiden har en hel del både lyrik och prosa publicerats i bl. a. *Folket i Bild* och *fackförbundspressen*. Björsson är ett löfte, som man kan motse med förväntningar, och ärligheten och viljan till skapande behöver man inte hysa tvivel om.

Förf. Nils-Eric Björsson.

Just som han stiger av tåget bryter solen fram. Den kastar sig över honom som tusen honungshungriga citronfjärilar. Eller som ett plötsligt revygapskratt.

Men han tänker inte på firmamentets korstågsöverfall mot den lilla fula stationsplanen. Han tänker bara på att snarast möjligt komma undan alla nyfiket analyserande blickar. Från stationsmästaren, fröken Sund på posten — som är nere med sin skrangliga kärra — och alla, alla andra. Han känner sig som en huvudrollsinnehavare på en dramatisk teater. Ridån har nyss gått upp och han står ensam på scenen med en förväntansfull publik framför sig. Mättade ska då inte hyenerna få gå därifrån, tänker han.

Det var ju bra att jag polletterade väskan, tänker han sedan. Den behöver jag inte förrän i kväll. Så riktar han ögonen på blomrabatten vid uppgången till stationsmästarens våning och ökar steglängden. Examinerar en gul pencé i tankarna. Tvingar blomman att lägga sig på ögats näthinna och därigenom göra honom immun mot alla blickar som han tror riktas mot sig som obarmhärtiga strålkastare.

Äntligen är han ute på landsvägen. Om jag bara kom ner till järnvägsövergången utan att möta någon, tänker han. Sedan stack jag vägen genom skogen ner mot sjön. Då vore jag ganska säker. Han hinner inte dit. Det finns ingen möjlighet. Den han ser komma emot sig färdas på cykel. Och det går fort undan. Han tycker sig se att det är en skolkamrat, och då gömmer han undan blicken som en rad små skygga blommor i gräset utmed väggkanten. Men när han hör ett hejrop och sedan en häftig inbromsning, blir han tvungen att stanna och titta upp.

— Och du trivs i stan? säger kamraten trevande, sedan de skakat hand.

Han nickar. Sedan blir det tyst ett tag. Med värkande längtan står han och ser hur bommarna vid järnvägsövergången går upp. Som två giraffhalsar pekar de mot en sky. Från mejeriet på andra sidan järnvägen kommer skratt. Ett långt och underligt skratt. Ett mjukt och liksom rullande skratt. Som om någon hostat upp en spiralfjäder, tänker han.

— Ja — — — och du kommer hem mitt i veckan, säger skolkamraten.

Betraktar generad framhjulet. Tycks sedan få bråttom och sätter sig på cykeln.

— Måste allt till Konsum och handla.

Han går vidare. Tänker på mötet med kamraten — skräddarens Ernst. Nu får de allt något att tugga om hos skräddarens, tänker han. — "Mötte Lennart. Han kom hem i dag. Såg ut att ta det mycket hårt." — "Ja, det kan man ju förstå. Stackars pojke. Han var ju så fäst vid mor sin."

När han tänkt det brister han skygghet som knoppar. Blir till förtvivlans stora, tunga blommor.

— Mamma, snyftar han. Kära, lilla mamma . . .

Han stannar, knyter nävarna och borrar hakan mot bröstet. Tårarna bryter fram. De rullar nerför kinderna och sätter sig på kavajslagen som stora, genomskinliga knappålshuvuden. Sedan sugs de upp av det tjocka, svarta tyget.

— Kära, lilla mamma . . .

Han skulle vilja kasta sig ner i diket och bara skrika. Han kan inte tänka någonting helt. Det är lika omöjligt för honom som för en vindflöjel att peka i en bestämd riktning en stormig höstdag.

Så hör han han plötsligt det där egendomliga skrattet från mejeriet igen. Då börjar han gå sakta framåt. Inte hem, tänker han. Jag måste vara ensam ett tag först. Han ser sig skyggt omkring. Tar sedan fram näsduken och torkar sig i ansiktet. Han ser att de svarta vinterskorna är övedragna av damm, och då tänker han, att det finns inget inre damm i hela världen som kan skyla över det mörker som är inom honom.

När han passerar järnvägsövergången ökar han steglängden. Några banarbetare som han känner jobbar ett stycke ifrån honom. De travar upp slipers. Han är rädd att de ska hejda honom och komma med några beklaganden. Men de ser honom inte. De koncentrerar sig helt på de gamla, murkna sliperstockarna. En av dem svär plötsligt till.

— Din djävel, trampa inte på min matbox!

Då pekar en annan — troligen den skyldige — på den tredje i arbetslaget och sjunger.

— Inte gör det mej nåt, å inte gör det dej nåt, men honom är det djädrans förargligt för.

Hur i helvete kan man sjunga så där, tankeskriker han. Hans förtvivlan blir nästan aktiv. Läger sig i händerna som en bödelsyxa. Han skulle vilja ta upp en stor sten och kasta mot den som sjungit. Hur kan man sjunga . . . så där . . . när mamma är död, snyftar han. När så många, många har det svårt just nu, ligger sjuka, ligger och dör. Och hur kan solen få skina . . . Den smeker honom med nikotingula, perversa fingrar, tycker han. Men snart ska han vara inne i skogen. Snart ska han vara ensam med sin sorg. Behöver inte vara rädd för att någon ska väga hans insiktsuttryck och se efter om det verkligen visar proportion till sorgen.

Han går vägen genom skogen ner mot sjön. Små, blå blommor som han inte känner namnet på, ser han växa i gräset på dikesrenen som stänk från Vassjön, som han nu skymtar mellan träden. Fåglarna slungar klara toner mot honom. Det är precis som om de kretsar aldeles framför honom och matar honom med tunga silverkulor. Det blir så tungt att gå. Klovnar knackar på dörren till ett sorgehus. Kan de bli annat än utsparkade, tänker han. Glädjens våldtäktsförsök mot sorgen lyckas aldrig.

Ända ner till stranden vill han inte gå. Inte heller fram till någon av klipporna. Det kan ju komma någon fast det är vardag och klockan inte mer än nio. Han sätter sig på en tuva i skogsöppningen ett bra stycke från vägen.

Framför honom ligger sjön som ett skrattande syklopöga. Långt borta skriker några mäsar. De rör sig som vita, nervösa konstnärshänder. Lugnar sig ibland och drar då några fantastiskt mjuka linjer. Han sitter på tuvan fullkomligt utlämnad åt solens dusch. Det är med stor tveksamhet han tar av sig kavajen och lägger den i gräset. Han tycker inte att det är rätt att göra så. Men det är ju så fruktansvärt varmt. Han löser upp slipsknuten och låter den svarta sidenslipsen hänga som en slö reptil om halsen. I fjärran hör han ett tåg. Ljudet av det dröjer länge kvar omkring honom. Det är ett malmtåg, tänker han. Och han tänker på alla de kopparslantar han som liten förstörde genom att lägga dem på rälsen och låta tågen gå över dem och platta till dem.

Ur de försvunna årens ide tittar flera minnen försiktigt fram. Söndagsskoletimmar i det lilla röda kapellet. Kulspel på hemväg från skolan. Kurragömmakvällar vid stationen. Han är liten och modern ung . . . Febrilt letar han efter vackra stämningblomster. Får ihop till en stor, färgrik bukett som han liksom gömmer huvudet i. Han blir självplågare och rymmare på samma gång. Kärlek till modern och ett fruktansvärt minne är orsaken. Men han är medveten om att hans strutstaktik gentemot det där minnet är både löjlig och ohållbar.

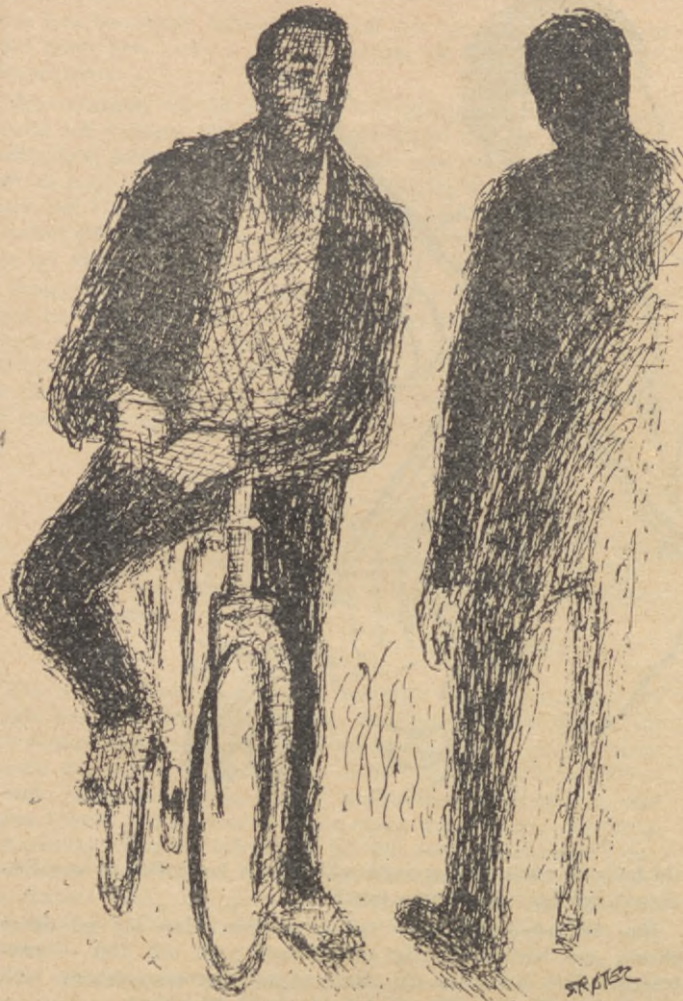
Han var fjorton år och arbetade i Konsum när det hände. Det var i juni och på en måndag. Ja, att det var på en måndag det kommer han särskilt ihåg. För på söndagen hade det varit fest i kapellet och han hade fått stå längst fram och ta emot en bibel för tioårigt deltagande i söndagsskolan. Det var en liten bibel inbunden i mjukt skinn och med bladguld om sidorna. På den första, blanka sidan hade pastorn skrivit med darrande stil — han hade väl varit rörd — Pred. 12: 1. Och han hade läst: Gläd dig, du yngling, i din ungdom och låt ditt hjärta unna dig fröjd i din ungdomstid; Ja, vandra de vägar ditt hjärta lyster och så, som det behagar dina ögon. Men vet, att Gud för allt detta skall draga dig till doms.

Ja, nog har jag glatt mig i min ungdom, men inte på ett sådant sätt, att jag ska behöva frukta den yttersta domen, hade han tryggt tänkt — på söndagen.

Det var mycket varmt den där måndagen. Han kände sig inte något hungrig när middagstimmen kom, så han brydde sig inte om att åka hem och äta. Tog cykeln och åkte ner till sjön i stället. Han badade och låg sedan på en klippa och solade sig. När det var tid för honom att återvända till arbetet och han höll på att klä sig, kom en äldre skolkamrat, som hette Sven ner till sjön. Han klädde av sig och stod sedan på klippkanten och tittade ner i vattnet. Nivåskillnaden var väl ungefär två meter. Sven yttrade något om att det inte var så varmt i vattnet som man kunnat tro. Och han svarade då på skämt: Du kanske inte kan simma. Sven skrattade: Det kan du klappa dej på att jag kan, predikanten lilla. Han tog inte alls illa upp utan det var enbart av pojkaktig impulsivitet, som han sprang fram och puffade Sven i ryggen, så denne plumsade i vattnet som en groda. Sedan sprang han under triumferande skratt mot cykeln. Vän-

tade några sekunder vid den på att Sven skulle visa sig på klippan höttande med näven. Men så tänkte han, att det är väl inget att bli arg över, så han satte sig på cykeln och åkte tillbaka till affären.

Men när han kom hem på kvällen talade modern om att Sven hittats drunknad. Han hade visst dykt från en klippa och slagit sig sanslös mot en sten under vattnet, sade hon. För pannan var sönderslagen när de hittade honom.

Hans tankar möter själva händelsen som trötta, hopplöst förtvivlade konstateranden. Ären har lagt själva händelsen framför honom som ett ohyggligt och tydligt fotografi. Lärt honom att tänka: så var det. Det är inget att göra åt det. Det var bara den första tiden han förbannade sig själv och grät: tänk, om jag inte . . .

Han tar kavajen och går ett stycke inåt skogen. Sätter sig i skuggan av en stor gran. En svag vindfläkt drar då och då förbi honom som lätta fågelvingar. I skogsöppningen framför honom skriver några fjärilar en liten antologi om glädje och lycka. Men han ser dem inte. Han sitter med slutna ögon och blåddrar i den dagbok, som ingen kan komma åt att tjuvläsa.

Helt plötsligt blev en liten frimodig pojke, en Guds lille glade rekryt, en våldsamt förtvivlad och vettskrämd fjortonåring.

Vart tog hans vackra värld vägen? Det var som om han ända från födelsen legat i en underbar drömsömn och först nu vaknat upp. Vem var han? Och var var han? Han kunde ju inte genast veta att det var livet som så brutalt ryckt honom ur sängen. Livet går aldrig förbi någon dörr. Glömmet aldrig någon.

Tänkte han verkligen någon gång . . . på Sven? Kanske kom han sig för med att ge honom en tanke mitt i all sin förtvivlan . . . Men den där eventuella tanken hade i varje fall en bumerangs egenskap.

— Såg du inte till Sven nere vid sjön? frågade modern på måndagskvällen, när han försökte pressa ner några matbitar. För du var väl där och badade, när du inte kom hem till frukost.

— Nej, jag såg inte till någon alls, svarade han.

Han smet ut till vedboden efter middagen. Satt i ett hörn och grät förtvivlat. Tankarna snodde omkring som skrikande, dödsrädda möss. Tänk om någon hade sett honom. Men han kanske inte var skuld till att Sven drunknat? Det kanske var Svens eget fel. Han kanske hade klarat sig, då han blev knuffad. Han kanske hade hoppat i själv sedan och då slagit sig sanslös mot stenen och drunknat. Det skulle han aldrig få veta.

Men det som han aldrig skulle få veta, det som var ett makabert önsketänkande, räddade hans inre från insyn. Räddade bildligt talat hans ansikte. Han lyckades lura bort skrämnel och tårar ur ögonen genom att låta önsketänkandet liksom tända små vägledande båkar i olika riktningar. Det kanske inte var hans fel ändå? Han kunde verkligen inte veta vems fel det var. Så lyckades han även lura sitt inre, sig själv. Men den segern var endast av temporär karaktär. Snart utövade hans skuld-känslor sin brutala imperialism igen.

Det var inte enbart av självbevarelsedrift som han förteg händelsen. Hans mor gick så lycklig omkring i sin lilla värld av ett rum och kök, trädgårdsland och blommande stockrosor vid ena långväggen. Hon var så nöjd med sina barn. Flickan och pojken som artade sig så bra. Inte kunde han säga henne någonting. Och vad skulle det tjäna till förresten. Det räckte väl med att en var olycklig.

Det är inte alltid delad börda är halv börda. Allra minst när det gäller abstrakta sådana. Att låta någon ta del av sorg och fasa till exempel kan ofta få förfelad verkan. Bli till emotionell fortplantning bara.

Han gick rolös och ensam omkring på kvällarna. En Ahasverus i miniatyr. Den milde fåraherden med de utsträcka händerna som han lärt känna i kapellet hade plötsligt blivit honom en fruktansvärd Mr. Hyde. En straffande Gud utan sinne för proportioner, mer intresserad av debet än kredit.

Vad skulle han göra? Erkänna och be Gud om förlåtelse och kanske därmed inte behöva gå miste om den eviga glädjen. Men då skulle han ju spolia den jordiska glädjen för modern. Det visste han. Hon var ju så känslig. Nej, aldrig att han skulle erkänna. Han skulle tiga för moderns skull. Men då skulle Gud vänta på honom som Odysseus' fruktansvärda fiende Skylla, som han läst om i skolan.

Såvida Gud fanns, ja. Som en vit ångare överraskar nästan resignerade skeppsbrutna, styrde tanken på honom. Hade han varit stor och lärd, hade man kunnat tro, att han lyckats lösa det Deliska problemet: kubens fördubbling. Det var nära att han föll på knä för att tacka Gud, för att Gud kanske inte fanns.

Med detta inre startkapital sökte han sig så småningom ett bättre arbete i grannstaden. Hans Gud försvann till sist. Upplöstes som en snögubbe. Det vill säga: Han studerade inte alls någon ateistisk litteratur eller så. Han levde bara. Gick omkring med öppna ögon. Och lärde sig till sist "att människan är allt", som Gorki säger. Han skrattade som många andra åt "himlen som har gator av gull" och " . . . men i allt som händer ser du kärlekshand".

Han slumrar till i skuggan under granen. När han vaknar har ett moln som en fradgig vilddjurskäft slukat solens saffransbulle. Han reser sig och går vägen genom skogen tillbaka mot samhället. Mamma är död, tänker han och snyftar till. Jag får aldrig tala vid henne mer. Hon är död. Sover för alltid. Nej, hon sover inte ens. Hon är död . . . Det får inte vara så, tänker han förtvivlat sedan. Han kan inte uthärda den tanken, att jorden ska vara slutet för hans kära lilla mamma . . .

Och i och med han tänker det, slänger han undan den pannlapp, med vilken han någorlunda oskadd kan hålla det där ohyggliga minnet.

Den dömande Guden uppträder för honom igen. Ja, han finns. Han måste finnas. När hans mamma är död. Nej, hon är inte

Violoncell

av

Olof Hallsten

Violoncellisten drog en lättnadens suck och såg ut över restaurangen. Äntligen en längre paus! Det kunde behövas efter ett par timmars filade. Saxofonen hade bölat slut och han kunde nu sitta och slönjuta av sorlet från publiken.

Medan han såg ut över borden, spelade ett trött leende på hans läppar. Hur löjligt banal blir inte tillvaron för en del människor! Han sökte sig tillbaka. Tio år passerade revy — tio långa år på samma ställe. I tio år hade han suttit här och förnedrat sig själv, tyckte han. Under dessa tio år hade han nästan varje kväll suttit här till klockan tolv på natten och hört saxofonens evinnerliga bölande, medan människorna därnere låtit sig ryckas hit och dit — motståndslöst, löjligt, idiotiskt.

I tio år hade han suttit här och spelat kontinentens sötaste och sentimentalaste skräp — om och om igen. Saxofonen hade bölat och ett halvt dussin tingeltangelinstrument slamrat.

Han satt nu och tittade på den blanka saxofonen, som glittrade i ljuset. Och då greps han av hat till den blanka metallen, som han tyckte hade förstört tio år av hans liv.

Två kvinnor vid ett av fönstren åt gatan satt likgiltigt försjunkna i några kolorerade tidskrifter. Då och då avbröt de läsningen och såg ut på gatan — likgiltiga, automatiska. I fem års

tid hade de varje lördag suttit vid samma bord, läst samma tidningar och hört på samma musik.

Han började studera de två kvinnorna. Han såg på deras skratt, som började kantigt och slutade kallt och dött — protesartat. Det var som om deras skratt korresponderade med saxofonen, där den låg och blänkte kallt på golvet.

Nu såg en av damerna ut genom fönstret, viskade något till väninnan — och så glömde de för en stund lektyren. En bekant aktör gick förbi därute. Han tilldrog sig deras uppmärksamhet. De pratade om vad de hört om honom — och så fortsatte de läsningen, i nervös väntan på att få höra saxofonen.

Violoncellisten mönstrade kvinnornas yttre och konstaterade: nya kläder, nya skor, nya gamla tidningar, — för övrigt ingenting.

Han gissade att de två var butiks- eller hembiträden, som tröttnat på landsbygdens tråkighet och nu ville nå stadsbonds kulturella standard. Det hade gått systematiskt tillväga, trodde han. Först hade de skaffat sig nya tänder för att kunna skratta, sedan nya kläder för att kunna visa sig, därefter litteratur och sist vanan att sitta vid ett bord vid ett fönster — i väntan på att någon, som helst liknade aktören som nyss gick förbi skulle komma in, bjuda upp till dans, förklara dem sin kärlek och göra

död. Hon har det bra nu, bättre än här. Där uppe. Han var ju tvungen att underkänna Guds existens. Han utövade en andlig diktatur mot sig själv. Spelade falskt med sig självt. Låt gå att Gud är ett mysterium. Svår att förstå. Men hur mycket finns det inte, som man inte kan förklara. I varje fall vill han tro på en Gud . . . för sin kära mammas skull.

Men hur går det för honom då? Det orkar han inte tänka. Han är hemma snart. Han skymtar redan stugan. Med trädgårdsland och gula stockrosor utanför.

När han visar sig i köksdörren ropar systemen skärande hans namn. Kastar sig gråtande om halsen på honom. Då börjar han också att gråta. För så mycket.

Firma Barnkläder

ALLT för barnen
upp till 12 år

Svartbäcksgatan 4, UPSALA
Tel. 309 95

dem lyckliga. Aktör behövde han väl inte vara. Men något slags chef borde han vara . . . så som det går till i de sanna berättelsernas värld.

Restaurangen var en av de medelmåttiga, där man hörde på musik och dansade. Hur hade de kommit på idén att gå just hit? Antagligen hade de hört talas om den som ett slags träffpunkt och så hade de av en händelse fastnat just för den. Med tiden hade det blivit en vana att varje lördag gå dit för att sitta vid fönstret och se ned på dem, som gick förbi därutaför . . . i hopp om att någon skulle komma.

Violoncellisten improviserade i fantasien ett sammanträffande med en av de två. Han såg sig själv gå fram till en av dem, bjuda upp till dans, förklara henne sin kärlek och be om ett meddelande när han kunde få träffa henne närmast. Kommen så långt kunde han inte återhålla ett leende, när han tänkte på fantasibrevets innehåll. Det måste lyda ungefär så här:

Ä l l s k a d e .

Roligt att få skriva till däg, kära vän, men ja kan inte skriva. Ja är så ensam. Ja kan inte glömma den hälia kvälln då du dansa me mäj. Om du vill komma opp i mårren när härrskapet är botta ska ja bju på kafe. Tusen hälsningar

Din egen

Han såg på klockan. Om fem minuter var pausen slut. Då skulle han fortsätta med filandet, fortsätta med att återge söt och sentimental smörja. Han log bittert vid tanken på hur främmande den moderna människan är för djupens adagio. Föregående afton satt här en bekant psykologisk skriftställare, som i sina böcker och artiklar brukade varna människorna för verklighetsflykt. "Lyssna, människa, till ditt inres instrument!" slutade en av hans böcker. Varför satt han själv här? Det var inte för matens skull, knappast för dryckernas. Vilde han glömma sin vanmakt? Var det därför han gick hit, där det sorlar och slamrar?

När saxofonisten och tingeltangelmännen jämrade sig som värst och en av de senare steg upp och sjöng det nyaste, vari orden "blå himmel, hawaisk lycka och drömmar vid stranden av Holiho" utgjorde det väsentligaste, satt skriftställaren med slutna ögon, som det tycktes andäktigt lyssnande.

Musikern såg å de två kinnorna vid fönstret. De log två protesleenden mot varandra. Så stelnade de till — förnämt. Varför avbröt de sitt leende. Hade de redan förlorat förmågan att kunna leva, att ge sig, att tanklöst och lättsinnigt skratta och svärma. Kunde de bara börja ett skratt eller leende, som stelnade innan det var färdigt.

En gatflicka gick förbi därute. De två såg på varandra och log kallt. De föraktade naturligtvis gatflickan, kanske mest därför att hon var deras motsats. Hon hade en viss fräck hållning och rörde sig ledigt.

Nu grep saxofonisten sitt instrument och började att böla ut ett solo, tingeltangelmännen föll in . . . och så var alla på Hawaii.

Något egendomligt hände nu. En blek man, som var expedit i affären på andra sidan gatan — och som blivit krokryggig av bugningar — gick fram till kvinnorna vid fönstret. Han bugade sig och log mot en av dem. Hon besvarade till hälften leendet, förnämt . . . och så dansade de ut. Musikern såg dem marschera fram och tillbaka. Expediten, som var mycket lång, sade något till sin dam. Hon kallskrattade till, förnämt. Han såg henne ned i halsen och kom i otakt. Hennes tänder glittrade kallt och dött. I sina armar höll han inte en kvinna utan en protes.

De avbröt och satte sig.

Nu bjöd expediten upp igen. Det var en kvinna av ungefär samma ålder. Men vilken skillnad på kvinnor! Den han nu hade i armarna levde — naiv, spontan, kvinnlig, öppen. Hon skrattade mjuk och okonstlat och så smittande, att hennes tänder fick liv. Hon var inte det minsta förnäm. Och expediten glömde sin disk

och levde även han. Och han ägnade inte en tanke åt sin brutale chef, som satt längre bort och studerade honom. Vad angick det honom att chefen satt här — som han brukat göra varje kväll i tio års tid. Ingen kunde se på expediten, att han kanske skulle gå i graven snart. Han levde upp — tack vare en kvinna, som gav liv åt sina egna tänder och därmed också åt en man.

Violoncellisten såg åt fönstret, där de två förnäma satt. De halvlog menande och såg föraktfullt på den länge mannen och den naiva kvinna, som höll på att blåsa nytt liv i honom.

Nu kom en ny gäst in genom svängdörrarna. Det var en kort man med stor mage, rött ansikte och fosterländskt utseende. Violoncellisten riktigt föreställde sig hur mannen skulle darra av sinnesrörelse, när "våra pojkar" vunnit en tävlan eller sedan någon sagt: "Ni har orätt, herr Svensson!"

Mannen såg sig tryggt omkring och kraxade. Det betydde: "Jag är här! Fram med det bästa ni har! Ser ni mej inte? Jag arbetar, förtjänar bra med pengar, är en ärlig man och gör så gott jag kan."

Han knackade i bordet med knogarna. En servitris kom fram. Han sade:

— Lilla fröken, kan jag få en grogg?

— En femton?

Han klappade henne på ändan och viskade förtroligt:

— Jag får väl en till — sedan. Jag står pall, ska jag säga!

Han lade sin hand på hennes och såg glad in i hennes ansikte:

— När en sliter och strävar, ska en må bra. Gla å go ska mänskan va!

Han nöp henne i låret och blinkade. Hon tänkte på drickspengarna och lät honom hållas, fast hon inte nu tyckte om förtroligheter: i närheten satt en bekant till henne.

— Du sakliga man, vad du måste vara lycklig!

Expediten hade nu beställt in champagne. Med en veckas lön betalade han för glädjen att få leva en kväll. Men de två vid fönstret hade blivit förnämare. Nu kom emellertid en aktör in — en revyartist. Han såg inte åt de förnäma vid fönstret utan fortsatte in i ett annat rum, där den verkliga noblessen höll till

— mera privat. De två blev missräknade, log litet och så vände de.

När den fosterländske mannen förtärt sin grogg, fick han en till. Han klappade servitrisen, såg glad ut och lyssnade på musiken. Plötsligt steg sångaren upp och kvad, medan saxofonen vilade sig:

Följ med till Holiho,
allt vid dess heta strand.
Där skall vi sätta bo
och vandra hand i hand

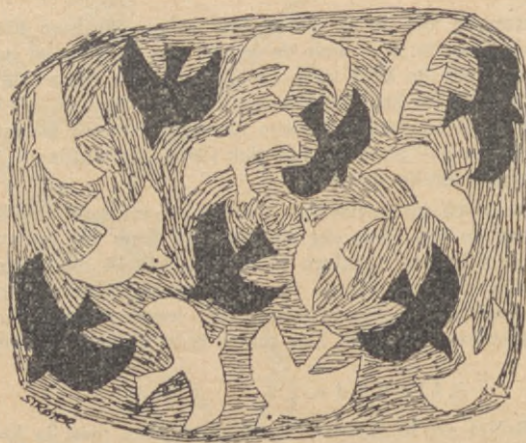
Till Holoho mig följ,
till Holoho — hoho!
Bland palmerna dig dölj
vid Holoho — hoho!

Den fosterländske fick tårar i ögonen. Holohos romantik trängde till hans hjärta. Han sade till servitrisen, när hon gick förbi:

— Så vackert han sjunger, denne mannen! Känsliga toner och rim. — Lilla fröken får jag en till!

När musiken hade ställt ifrån sig instrumentet, tog han en sista överblick över lokalen. De förnäma satt kvar, ännu förnämare. Ingenting hade de vunnit. Expeditens chef satt också kvar, nästan slagrörd. Ingenting hade han vunnit. Den fosterländske satt likaledes kvar vid sin grogg. Han hade vunnit sin värld, på nytt. Men expediten och den naiva kvinnan de hade gått. Satt de nu någonstans och lyssnade till djupens adagio?

Musikern fortsatte tankegången: Är inte musik ett sjukdomssymptom? Man flyr från det tunga till det lätta. Kanske från hälsa till sjukdom. Att sitta här och fila fram vämjelse, när man föredrar Appassionata, det är vidrigt. Den fosterländske där nere är sannare och ärligare. Han är den han är och tillstår det. Men vågar jag tillstå, att jag föredrar Appassionata, därför att den håller mig kvar i ett tillstånd av appassionato, som i bästa fall skall kittla omgivningens nerver.

Dem nätterna förlänat...

Dem nätterna förlänat
ett utsövt anletsdrag
har ingen ro förtjänat
på evighetens dag.

Vad föll ur knäppta händer
i tomma påsar, säg?
Till Herrens ljusa länder
finns ingen fågelväg.

NILS-ERIC BJÖRSSON.

I sin dublett vandrar cellisten. En brasa flamlar i den öppna spisen. Slutligen slår han sig ner framför brasan och skådar in i elden, där lågorna fladdrar — röda, flammmande, levande.

Han försjunker i tankar. På bordet står ett porträtt av en kvinna. Ta Margeurite står det på det. Han betraktar porträttet, som han tycker börjar få liv, medan flammorna dansar — och då tränger sig minnet av henne, som dansade med den länge, på honom. Slutligen förstår han, varför han kopplar samman bilden och den levande kvinnan. Margeurite har redan gått dit, där djupens adagio är evigt. Det är ganska länge sedan nu. Men bilden binder honom än. Hon var så lik den naiva kvinnan: hon levde som hon, medan hon dog.

Han stiger upp och hämtar instrumentet. Först knäpper han bara på strängarna, sedan tar han till stråken. Han glömmer att värdinnan i undervåningen — den griniga gamla änkan — nästa dag kanske kommer att säga upp honom, om hon får höra något.

Klockan slår tre. Brasan har brunnit ner. Instrumentet glider ur hans händer. Han rör på sig i sömnen. Då faller cellon i glöden, som fräter av en sträng. När strängen springer av, hör han ett rop, som han tycker sprider sig över all världen:

Eld och musik! Det är liv! Vad därutöver är, är ingenting!

Schack

Redigerad av
E. LUNDIN
och
G. SKARP

Kristian Sköld SM-mästare i schack.

Kristian Sköld, den unge stockholmspolisen, lyckades efter en ovanligt hård och krävande tävling hemföra årets SM-titel vid Eskilstunakongressen. Vi gratulerar till framgången, och återge här nedan hans vinstparti mot flerfaldige titelhållaren Erik Lundin. Efter ett ej så lyckat uppspel tog Sköld sedan Lundin misst en upplagd chans, helt hand om spelet och genomförde detsamma på ett talfritt sätt.

SPANSKT PARTI.

Spelat i tävlingen om Sverigemästerskapet i Eskilstuna 1949.

Vit: Kristian Sköld. Svart: E. Lundin

1. e2—e4	e7—e5
2. Sg1—f3	Sb8—c6
Lf1—b5	Sg8—f6

Ett av Lundin med framgång provat spelsätt, som synes ge svart fullgott spel.

4. Dd1—e2	Lf8—e7
5. 0—0	d7—d6
6. c2—c3	—

Skarpare är 6. d4.

6. —	0—0
7. d2—d4	Lc8—d7
8. Sb1—d2	e5×d4
9. c3×d4	a7—a6
10. Lb5—c4	—

Ej 10. La4 för bondeförlust genom 10. —, S×d4!

10. —	Ld7—g4
11. d4—d5	—

Tydligen nödvändigt, fast löpardiagonalen nu blir spärrad och de svarta centrumfälten kommer under svarts kontroll.

11. —	Sc6—e5
12. h2—h3	Lg4—h5

Svart söker komplikationer, annars var 12. —, L×f3 åtföljt av 13. —, S×c4 gott nog.

13. g2—g4	Se5×c4
14. Sd2×c4	Lh5—g6
15. Sf3—d2	—

Syftar till inspärning av den svarta löparen. Planens skuggsida är att en viss löslighet därmed uppkommer i positionen.

15. —	c7—c6
16. f2—f4	h7—h6
17. f4—f5	Lg6—h7

Vit har nu, på bekostnad av tempo och uppriven ställning, lyckats genomföra sin plan.

18. De2—g2	c6×d5
19. e4×d5	Ta8—c8
20. b2—b4	Tf8—e8
21. Lc1—b2	b7—b5
22. Sc4—e3	Dd8—b6
23. Dg2—f2	Le7—d8
24. Tf1—e1	Sf6—e4
25. Sd2×e4	Te8×e4
26. Se3—g2	Tc8—c2?

Ett ödesdigert misstag. Med 26. —, L×f5!, 27. g×f5, Tc2!. 28. D×b6, L×b6f. 29. Kh1, T×e1+. 30. T×e1, T×b2 hade svart er nått vinstställning. Samma är förhållandet även på 27. T×e4, D×f2+. 28. K×f2, L×e4. Efter textdraget vänder sig bladet fullständigt.

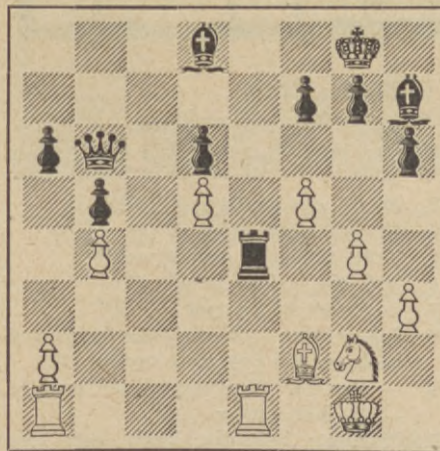
27. Lb2—d4!	—

Enda draget, men också tillfyllest. Svart kan givetvis ej slå två gånger på d4 för matt på e8 även om han först byter tornet med schack på e1.

27. —	Tc2×f2
28. Ld4×f2!	—

Ställning efter 28. Ld4×f2.

Svart: Lundin.

Vit: Sköld.

En dramatisk situation! Svart måste nu ge damen för två torn varefter ställningen snart blir ohållbar.

28. —	Db6—b8
29. Te1×e4	Ld8—f6
30. Ta1—e1	Lf6—e5
31. Te4×e5!	—

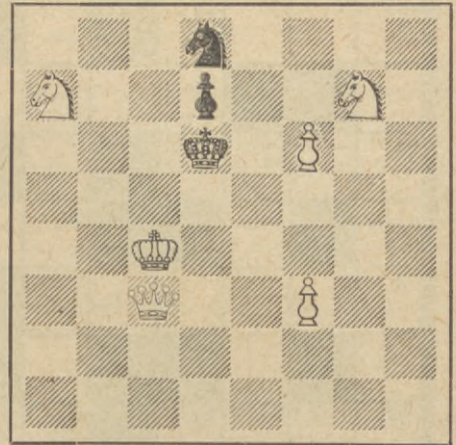
Kraftigt och korrekt. Den vita fribonden starkt understödd av torn, löpare och springare blir nu övermäktigt.

31. —	d6×c5
32. Lf2—c5	f7—f6
33. d5—d6	Db8—b7
34. Te1—d1	Dd7—d7
35. Sg2—e3	Kg8—f7
36. Se3—d5	g7—g6
37. Sd5—b6	Dd7—d8
38. d6—d7	g6×f5
39. Sb6—c8	f5×g4
40. Lc5—b6	Dd8—g8
41. d7—d8	Uppgivet.

Ett innehållsrikt kampparti!

PROBLEM.

Av F. v. Wardener.

Matt i två drag.

Arbetsvård.

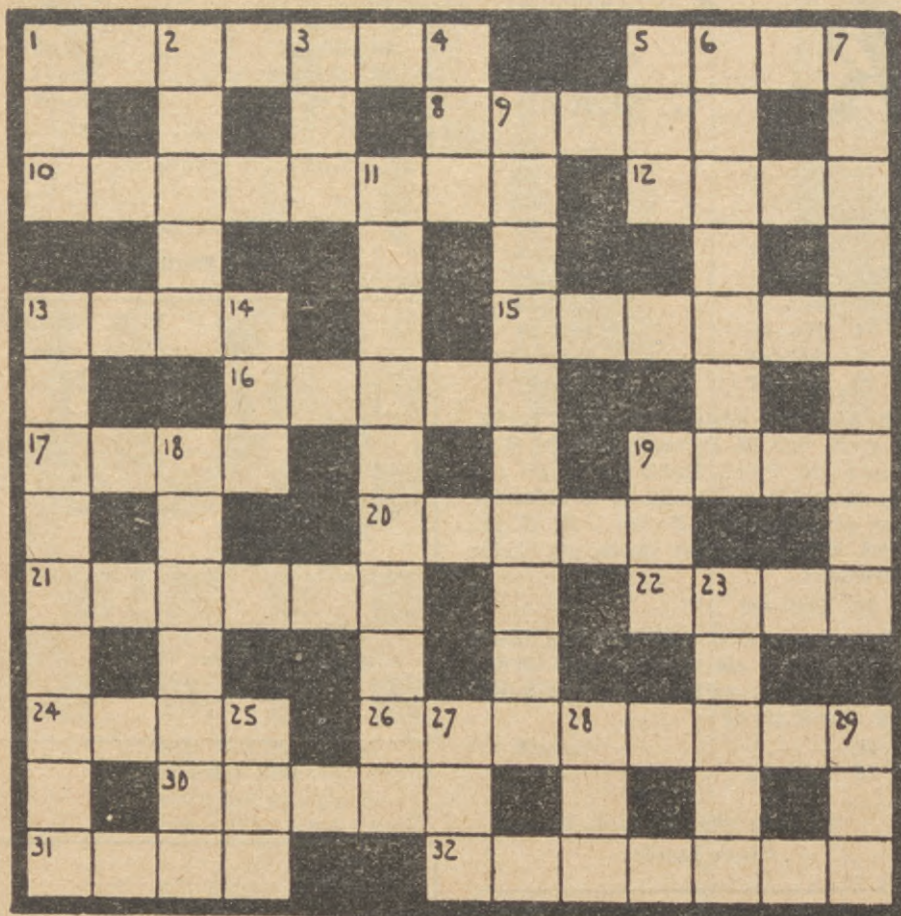
Enligt arbetsmarknadsstyrelsens uppskattning finns det här i landet över 60.000 partiellt arbetsföra, av vilka mer än hälften går utan arbete. Det är ett fruktansvärt slöseri med arbetskraft. Och det är ur mänsklig synpunkt ovärdigt att låta partiellt arbetsföra gå på det sättet utan någon verklig uppgift att fylla.

För övrigt: partiellt arbetsföra? Vem är totalt arbetsför i den meningen, att han duger till allt arbete? Alla har vi våra begränsningar, och de som vi kallar partiellt arbetsföra, har bara i vissa avseenden större begränsningar än andra. Ur allmän synpunkt är problemet detsamma för alla: rätt man på rätt plats. Det kunde vara på tiden att vi hittade på en lämpligare terminologi för de partiellt arbetsföras räkning, en som inte godtyckligt stämplade dem som en sämre sorts arbetskraft.

(Aftonbladet den 29/7 1949.)

Korsord Nr 9

VÄGRÄTA ORD.

1. Gossen lilla på den må spilla. (7)
5. "Karlur har vräkt sig och gjort sig breda,
karlar har vi hört och sett till vår —" (4)
(Ingeborg Björklund)
8. En kaka till vin. (5)
10. Torde göra att professor Wellander reagerar. (8)
12. "Älskling, i morgon kväll är jag alldeles ensam hemma..." (4)
13. Är avsedd för bak. (4)
15. Att ägna sig åt huvudmålet. (6)
16. Där bor en kejsare. (5)
17. Går i regel upp vid 8-tiden på kvällen. (4)
19. När hanen gal. (4)
20. Utan sällskap. (5)
21. Kring bondens gård. (6)
22. Venetiansk spets. (4)
24. Är danske kungen jämförd med Max Hansen. (4)
26. Hand i hår och grepp på strupe. (8)
30. Cynthia, stolt du försmår mig! O ve, hur kommer sig detta? (5)
31. Blir slav på persisk marknad. (4)
32. Hur dricker man kaffe? (7)

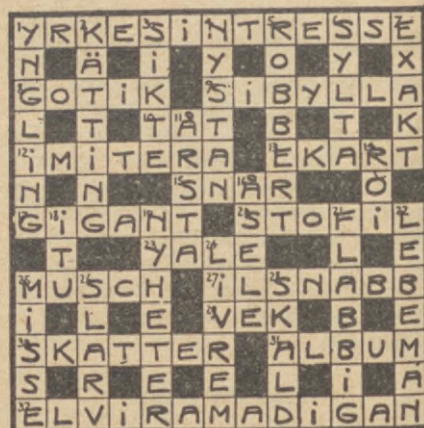
LODRÄTA ORD.

1. Bränd man och Vintergatan 2. (3)
2. Kan man åka i. Och kan man bada i. (5)
3. På tal om gamla goda tider. (3)
4. Ett amerikanskt geni. (3)
5. Grått skägg på grön gran. (3)
6. Vid hov och på flaska. (7)
7. Samvetet är en tyst —. (9)
9. Inpräntades i vår skolpojkskalle med hjälp av blå och röda tavlor. (10)
11. — Han har något öppet i sitt ansikte. — Ja, han gäspar. (10)
13. "Skänkte bröderna kaffe, hett som en ökenbris,
fyllde i bukiga hinkar flaskor, koksalt och is." (9)
(Frank Heller)
14. Svårt för en stupfull. (3)
18. Städernas ekonomiska förvaltning. (7)
19. Tiden är sådan. (3)
23. En medlem av Det Kongeliges kapell yttrade en gång om en av teaterns bassångare: "Han är dum som en tenor, bara en — aning djupare". (5)
25. Värmeälla. (3)

27. Lag som är allom bekant. (3)
28. Meningen att unge Stalin skulle bli Hans fromma moder ville det. (3)
29. Uppskattad fågel. (3)

Lösning till korsord nr 7.

Pristagare: 1:a pris kr. 10:—, herr Rune Svensson, Storgatan 40, Huvudsta; 2:a pris kr. 5:—, herr Axel Årberg, Bromma Älderdomshem, Bromma.

Tävlingsregler.

Lösningar till korsord nr 9 skall vara Status redaktion, Kockgatan 15, Stockholm, tillhanda senast den 10 oktober 1949. För att komma med i prisbedömningen måste tävlingsförsändelse vara märkt "Korsord nr 9". Glöm ej att tydligt ange namn och adress. Två priser, ett på tio och ett på fem kronor utdelas. Lösning och pristagarnas namn kommer i novembernumret.

Radioteatern är den största . . .

Radioteatern är Sveriges största teater med i runt tal två miljoner möjliga lyssnare. Vid tre Gallupundersökningar under fyrtioalet kom man fram till att de flesta pjäser i radio avlyssnas av sjuhundrafemtio tusen människor eller lika många som ryms på Dramatiska teatern med fullsatt hus varje kväll under tre års tid. Man fann också att intresset för radiodramatik var lika stort på landet som i städerna och ungefär jämnt fördelat bland olika klasser och yrkesgrupper. I närvarande stund är det endast en programpunkt som drar flera lyssnare än radiopjäserna.

Också ur andra synpunkter är Radioteatern starkt särpräglad: alla lyssnarplatser kostar lika litet och man hör i det närmaste lika bra på vilken plats man än sitter.

(Erik Müller i SIA.)

Streptomycintillverkning i Sverige

Kärnbolaget i Stockholm lär ha för avsikt bygga en fabrik för framställning av streptomycin. Det svenska företaget har därför inlett samarbete med den amerikanska läkemedelsfirman Merck & Co. Inc.

I avvaktan på fabriken i ordningställande kommer Kärnbolaget inom kort att introducera streptomycin på den svenska marknaden, varvid man använder sig av ett av Merck & Co. Inc. tillverkat streptomycin, som får sin slutgiltiga bearbetning i Sverige.

Nyheter på sjukhusfronten

Status kunde i ett föregående nummer berätta något om hur en amerikansk arkitekt tänker sig framtidens sjukhusbyggen. Det är emellertid inte bara själva byggnaderna och de fasta inventarierna, som kommer att bli mycket annorlunda mot våra dagars konstruktioner. Det finns i Canada och USA stora fabriker som specialiserar sig på sjukhusutrustningar och som redan nu kommit med intressanta och ganska revolutionerande nyheter.

Så har t.ex. en stor firma i Toronto i Canada specialiserat sig på tillverkning av pappballriker och pappbägare för sjukhus. För oss här hemma i Sverige, som lever mitt uppe i en pappersransonering, låter uppgiften fantastisk. Men även med god tillgång på papper — kan det vara någon mening med en sådan tillverkning?

En engelsk sjukhustidskrift, Hospital and Health Management, berättar i ett av sina senaste nummer, att övergång till pappserviser vid sjukhus visat sig mer lönsamt än man trodde. Ett stort sjukhus i Kalifornien som började använda pappserviser fann mycket snart att det behövdes mindre folk i kök och diskrum och kunde reducera sin ekonomipersonal med 74 anställda. Uttryckt i pengar innebar detta en besparing av mellan 40.000 och 50.000 dollar årligen.

En annan kanadensisk firma har tagit fasta på att man på sina håll inom sjukvården förbrukar mycket is och konstruerat en för sjukhus avsedd isfrysningmaskin. Maskinen fryser is i lagom stora bitar som finurligt nog är försedda med hål varigenom de blir lätta att hantera.

En patient, som har svårt stiga direkt ur sängen ner på golvet, kan själv utlösa det fällbara trappsteget.

I Indiana i USA finns en firma som tillverkar en särskild säng för sådana patienter, som av en eller annan orsak har svårigheter stiga direkt ur sängen och ner på golvet. Denna specialsäng är försedd med ett fällbart trappsteg, som patienten kan manövrera från sängläge. Mången patient som tidigare ej kunnat ta sig ur sängen utan att tillkalla hjälp, kan nu tack vare detta fällbara trappsteg klara sig själv.

Undan för undan skapas bättre teknisk utrustning för allt arbete inom en sjukvårdsinrättning.

En amerikansk firma lancerar just nu ett mycket praktiskt värmeskåp för förvaring av lagad mat. Detta skåp håller maten varm utan att den, som nu annars mycket ofta händer, torkar och förlorar arom.

En firma i New York har börjat bygga en förbättrad typ av vagnar för transport av mat från centralköket på ett sjukhus till de olika vårdavdelningarna inom anläggningen. Dessa matvagnar är försedda med stötdämpare på hjulaxlarna, och man kan obehindrat och utan minsta slammer dra dem ur och in i hissar, över trösklar o. s. v.

Det må räcka med detta axplock för den här gången.

Partiellt arbetsföra berättar om sig själva

Fastän åtskilligt ålderstigen — den började komma ut redan 1823 — är det många gånger något friskt och vaket över den berömda engelska medicinska veckotidskriften "The Lancet". Helt nyligen har den haft en artikelserie, som låtit tala om sig ganska mycket och som tilldragit sig åtskilligt intresse.

Serien har bestått av små uppsatser författade av partiellt arbetsföra, som enkelt och rakt på sak berättat om sig själva, sin sjukdomstid, konvalescens och tiden där efter. Författarna har, var och en från sin individuella belägenhet, också redogjort för de svårigheter som var förena-

LEKSAKER

BARNVAGNAR

BARNSÄNGAR

BABYKLÄDER i rikt urval hos

Barnvagnscentrum

Tel. 315 85

Bråddgatan 19

Tel. 315 85

NORRKÖPING

J. HEDMANS

Litografiska Tryckeri

Efr. LISA KRUSE

Specialitet:

Reklam-, Emballagestryck m. m.

Box 690 A

GÄVLE 1

Tel. 2892

de med ett övervinnande av sjukdomshandikaped och en återgång till arbetslivet.

Var och en relaterar sina problem på ett sätt, som ger den onivigde nyttig och lättfattlig kännedom om de partiellt arbetsföras situation och klargör på vilka sätt de delarbetsföra bäst blir hjälpta — och förstärkta.

Där skriver t. ex. barnförlamningspatienten och framhåller, hur fel de friska gör när de koncentrerar sin uppmärksamhet på den sjukas lyte i stället för att se hela människan och förstå att denna hela människa rätt hjälpt representerar en oerhörd massa möjligheter som reducerar lytes hämmande betydelse.

Där skriver också den lungsjuke och skildrar hur det känns att vara lungsjuk, hur man reagerar när diagnosen på sjukdomen ställs, hur man upplever det akuta sjukdomsstadiet och sanatorielivet och var svårigheterna ligger den dag man börjar vandrigen tillbaka till samhällets normala arbetsliv. Och som dessa två berättar, representanter för andra grupper delarbetsföra, om sin livssituation och sina problem.

En sådan artikelserie betyder säkert mycket för de friskas förståelse av de partiellt arbetsföra. I den mån den läses av läkare, sjuksköterskor och alla dem ute i samhället som i sin dagliga gärning kommer i kontakt med partiellt arbetsföra, kuratorer, socialvårdstjänstemän, arbetsförmedlare och många andra, får en artikelserie av det här slaget också praktiskt värde.

Det är möjligt att de partiellt arbetsföra uppsatser i "The Lancet" så småningom kommer att samlas i en särskild volym och då får vi kanske anledning återkomma med en del kommentarer. Under tiden kan det måhända löna sig fundera över om det skulle vara värt pröva uppslaget med en sådan serie här i Sverige.

Ett sanatoriebygge i Marocko

Medan vi här hemma i Sverige i vårt tuberkulosbekämpande förfogar över ett tillräckligt antal akutvårdplatser — under förutsättning att inte personalbrist tvingar till stängning av en del vårdavdelningar — är det annorlunda ställt ute i världen. Där är det på sina håll en fruktansvärd brist på akutvårdplatser, och där bygger man också sanatorier i den utsträckning man ekonomiskt orkar med.

I Marocko är Bensmin Sanatorium med plats för 280 patienter sammanlagt, manliga, kvinnliga och barn, just under uppförande. Det blir ett modernt, välutrustat sanatorium, i mångt och mycket inte olik ett av våra länssanatorier från senare år.

Precis som på en större svensk tuberkulosvårdanstalt kommer Bensmin Sanatorium att ha en samlingssal för föredrag, filmföreläsningar och annan underhållning för patienterna. Till patienternas förfogande ställs också en liten affärslokal, där de kan köpa tidningar, papper och kuvert, toalettartiklar och andra smärre förnödenheter medan de vistas på sanatoriet. Sjukhuset får emellertid också vad de flesta svenska sanatorier saknar: en liten studio för sjukhusets lokalradioanläggning.

Marocko är ett av de länder i världen, där kvinnans ställning i samhället är helt annorlunda än här och förhållandet mellan könen likaså. Eftersom Bensmin Sanatorium är avsett för både manliga och kvinnliga patienter tvingas man inrätta två läkarmottagningar, en för manliga och en för kvinnliga patienter. Men inte nog härmed! Man tvingas också inrätta två bibliotek, ett för vardera könet. Det är nog inte lätt driva sanatorievård i Marocko!

Bensmin Sanatorium i Marocko som just är under byggnad.

KALMAR

Köp Edra TOILETTARTIKLAR

Tekniska Magasinet
STORGATAN 29

BRÖDERNA MAGNUSSON
SMIDESVERKSTAD

Tel. 84 HOSSMO Tel. 84

Utför alla slags smides- och reparationsarbeten. Gas- och elsvetsningsrep. Hovslageri. Värmelednings- och sanitära reparationer.

NORRKÖPING

GUMMICENTRALEN

Stockholmsvägen 22—26

Tel. 268 30 NORRKÖPING Tel. 268 30

Utför alla slags reparationer.

Försäljning av nya ringar.

ESS-ENN BAGERIET

Rekommenderar sina goda bakverk

Herrgårdsvägen 4, Norrköping

Tel. 254 84

AB BÄCKMANS VERKSTÄDER,
Norrköping.

Tillverkning och reparation av maskiner och delar. Järnkonstruktioner.

DAMER!

HATTLAGRET

V. S:t PERSGATAN 39

Alltid senaste nyheter i förning med goda kvaliteter.

Aktiebolaget

C. L. SVENSSON & SÖNER

NORRKÖPING

Tillverkar tyger och filter.

Tel. 201 21.

13.000 hushåll

samarbetade under 1948 i Konsum för att hålla hushållskostnaderna nere.

NORRA BLOMSTERHANDELN

Alltid färska blommor
Kransbindning och buketter
ombesörjes omsorgsfullt

Broddgat. 10, Norrköping

Telefon 216 30

NORRKÖPING**FIRMA MARTIN JANSSON**

Godsgatan 11 Telefon 244 98
 — NORRKÖPING —
 Säljer: Byggnadsmaterial.
 Utför: Asfalt- o. Isolationsarbeten, Massagolv m. m.

Aktiebolaget Trycksaker

BOK- & ACCIDENSTRYCKERI
 Repslagaregatan 25
 Telefon 209 52 Postgirokonton 13 05 52

BETALD ANNONSPLATS

SUNDSVALL**AB BENGT ANDERSSON
MANUFAKTURAFFÄR**

STORGATAN 17
 Tel. 3311

Järnkonstruktioner och Smiden

för hus och fabriksbyggnader
 Andersson & Nilssons Smidesverkstad
 Telefoner 4757, 4767 — SUNDSVALL

NORRLANDS TRAVSÄLLSKAP

avhåller å Bergsäkers Travbana Sundsvall, travtävlingar c:a 30 söndagar under Mars—Oktober 1949. Totalisator.
 631 88 Pressrummet 630 61
 Tel.: Kontoret 4270 — Banmäst. 5330

SÖDERTÄLJE**FLER och FLER**
köper sina skor

hos oss.

SÖDRA SKO

Järnagatan 1 — Södertälje Södra
 Tel. 317 72, 354 72, 335 94.

UMEA med omnejd

BETALD ANNONSPLATS

UPPSALA**SVEA LINDSTRÖMS****H E M B A G E R I**

JÄRNBROGATAN 36
 Telefon 338 58

REKOMMENDERAS

D A M E R

gör ett besök hos

GRANDINS DAMFRISERING

Sysslomansgat. 23, Uppsala.
 Telefon 420 30

S Ä L J O C H K Ö P

Eder fastighet eller affärsrörelse genom

G. TIMBÄCKS AFFÄRSFÖRMEDLING

S:t Persgat. 26, Uppsala
 Telefon 334 66

Lågt arvode - Reellt bemötande

KUNGSÄNGENS**KEMISKA TVÄTT**

Kungsängsgatan 23
 Tel. 382 52

REKOMMENDERAS

**A.-B. RÖRKOMPANIET
E. B. Widén**

Vaksalagatan 27 - UPPSALA
 Tel. 307 86, 347 86

Fil.: Kyrkogat. 4, Norrtälje. Telefon 1179
 Värme, Ventilations- och Sanitetsanläggningar samt Reparationer

Omfattande förslag till arbetsvård i landstingsmotion i Västernorrlands län.

Tillsättandet av en kommitté för att fortlöpande handha eftervårdsfrågor och att med denna kommitté adjungera representanter för arbetsgivare, läkare, länsarbetsnämnd och de partiellt arbetsföras organisationer samt vidare att en arbetsterapeut försöksvis anställas vid länssanatoriet i Sundsvall; att tvenne kuratorer snarast anställas; att utredning om och upprättande av ett arbetsträningsinstitut inom landstingsområdet samt att för berörda åtgärder ställs 50.000 kr. till förvaltningsutskottets förfogande, att disponeras för dessa ändamål är kontentan av en motion som i dagarna ställts till landstinget i Västernorrland av länets lungsjukas centralförening och vilken motion upptagits som egen av redaktör Anselm Gillström, Sundsvall. Motionen avser att skapa en första plan för eftervård och arbetsvård åt lungsjuka och partiellt arbetsföra framhålla talesmännen för de lungsjukas centralförening i uttalande för ortspresen.

VÄSTERÅS**VARGBO HANDELSTRÄDGÅRD**
Telefon 312 32

Blomsterhandel, Stora gatan 86. Tel. 305 61
 Utför alla slags Binderier och Blomsterkorgar omsorgsfullt. Årstidens krukväxter och lösa blommor i stor sortering och till billiga priser.

BRÖDERNA NARVING**C h a r k u t e r i f a b r i k**

Tel. 318 41, 318 10 — HYTTAN

— P A R T I A F F Ä R —

R E K O M M E N D E R A S

EDSTRÖM & GRANDELL**Plåtslageri**

Tel. 306 12 Blåsbrogatan 10 Tel. 306 12
 Västerås

ÖREBRO**Hushållsskolan MARGARETA
ÖREBRO**

Klostergatan 11 Tel. 118 70, 117 50
 1:a kl. Matsalar

Festväning och Matvaruaffär
 Elever mottagas

Alla slags SKROTVAROR

uppköpes till högsta dagspris i

Produkt- & Materialaffären

Kyrkvägen ÖREBRO Tel. 121 50
 (Söder om Markbackens gård)

**TT-märket är garanti för hög
kvalité till lågt pris**

T. T. Manglar, Tvättmaskiner, Vridmaskiner, Vattenvärmare "Kokalätt", Lågtryckspannor, Snabbkokningsplattor, Träd- o. Kalksprutor, Gräsklippare, "Frisko" Mjölkkylare, Eldkök S-märkta, El-radiatorer, Eldsläckare, Motorsprutor, Brandmaterial.

A B TRYGG-PRODUKT

Örebro - Tel. 192 30 (växel)

Blomsterhandeln GULLVIVAN

(Inneh. V. Ericsson)

Köpmangatan 15 A. Tel. 101 48
 ÖREBRO

Dagligen färsk blommor. Kransar.
 Buketter och kistdekorationer.

R e k o m m e n d e r a s.

LEONTINE WIDLUNDS EFTR.**Hembageri**

Tel. 106 26 Nygat. 28 Tel. 106 26

Inneh. Sven Åslund

Rekommenderar sina tillverkningar.

Lastmotorfartyget "BORGHOLT".
 Leveransår 1948. Lastförmåga 9575
 tons d.w. Fart 16 knop.
 Beställare A.S. Ivarans Rederi, Oslo.

KOCKUMS
 MEKANISKA VERKSTADS AB
 MALMÖ
 GRUNDAT 1840

BETALD ANNONSPLATS

Pälsen Ni drömmer om...
 finner Ni hos

Gör ett besök hos oss — Ni behöver ej känna något köp-
 tvång — och övertyga Er om att vi har just den päls
 Ni "drömt om".

Bråddgatan 1 NORRKÖPING Telefon 210 02

GEFLE METALLGJUTERI

SVEN G. DAHLQVIST

Upplandsgatan 9, Box 251 Telefon 4499

GÄVLE

Utför metallgjutgods i alla rödgodsle-
 ringar i styckevikter upp till 600 kg.
 Lagerbussningar alltid i lager.

BEGÄR OFFERT!

Klosters Fabriker Aktiebolag

JÖNKÖPING

Tillverkning av takpapp

GAVLEVERKENS

Gasspisar — Vedspisar — Vattenvärmare
 I modernaste konstruktion och arkitektur
 Tackjärnsgjuteri — modellverkstad
 Mek. verkstad — emaljverk

GAVLEVERKEN AB

Tel. 3643 GÄVLE Tel. 3643

Kol och Koks - Ved Byggnadsmaterial

A/B G. HAAK

Västervik

Telefon Namnanrop